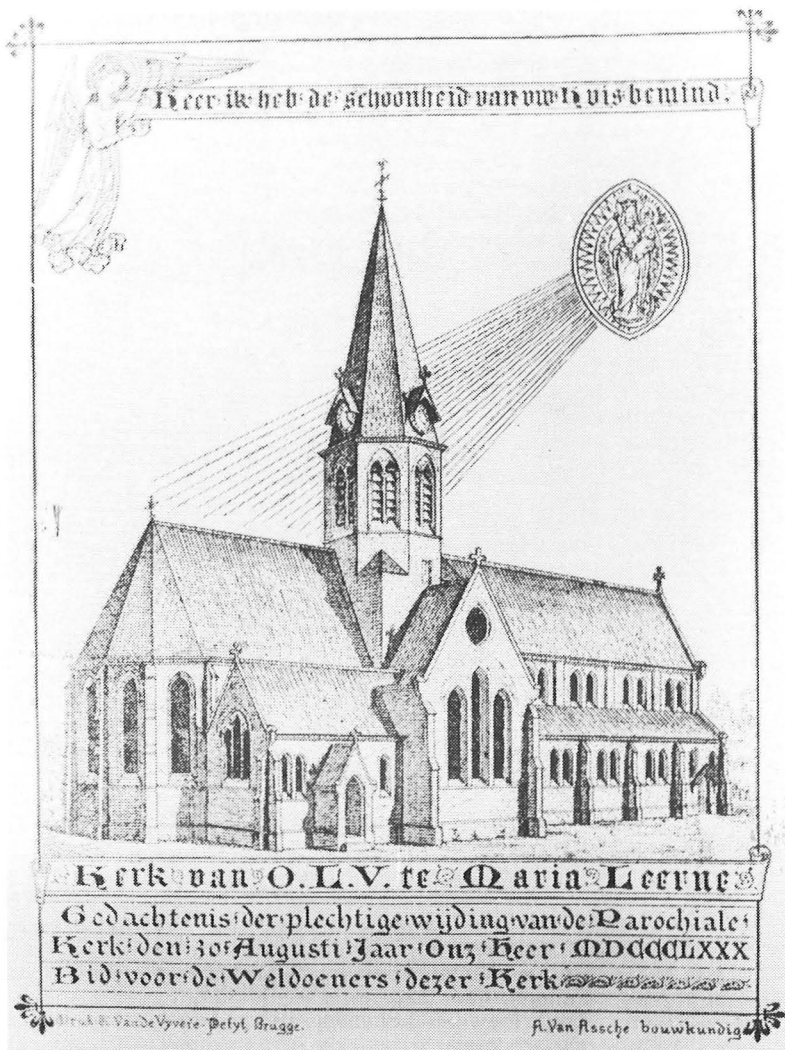

HET LAND VAN NEVELE

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring

september 1991

jaargang XXII

aflevering 3

Afgiftekantoor 9850 Nevele

HET LAND VAN NEVELE

**Driemaandelijks heemkundig tijdschrift voor
Bachte-Maria-Lerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle,
Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele,
Sint-Martens-Lerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren.**

Lidgeld 1991

450 fr. over te schrijven op rekening 000-0627981-03 of
290-7431-460-20 van „Het Land van Nevele” v.z.w.
Beentjesstraat 24, 9850 Nevele.

Steunend lid 1991

vanaf 1.000 fr.

Redactieraad

K. DE GROOTE - J. LUYSSAERT - A. STROBBE
J. VAN DE CASTEELE

Eindredactie

J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Gedrukt in de Beschutte Werkplaats „Nevelland” te Nevele.

Bij de kaffoto: De kerk van van Bachte-Maria-Lerne in 1880
(Foto Antoine Janssens, Nevele)

HET LAND VAN NEVELE

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring

september 1991

jaargang XXII

aflevering 3

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

INHOUD

A. MARTENS, Aanvullende gegevens over enkele 19e-eeuwse kunstschaten in de kerk van Merendree	191
A. JANSSENS, Zanten in Nevelse documenten (II): Kerkelijk bezit vanaf 1520 tot 1753 te Nevele	196
L. NEYT, Overzicht van bestaande kaarten en plattegronden van Merendree uit de 18e en 19e eeuw	199
A. MARTENS, Plaatsen van een nieuw Sint-Pietersaltaar in de kerk van Hansbeke	221
A. MARTENS, Uit het eigentijdse kerkarchief van Merendree	227
L. NEYT, Het „Aerdeken” te Merendree	239
A. MARTENS, Oude en nieuwe klokken van de Sint-Petrus- en Pauluskerk te Hansbeke	243
A.M. , Uit het oude fotoalbum: een klasfoto te Landegem	264

**AANVULLENDE GEGEVENS OVER ENKELE
19E-EEUWSE KUNSTSCHATTEN IN DE KERK
VAN MERENDREE**

R.Moelaert beschreef reeds uitvoerig het kunstpatrimonium van de Sint-Radegondekerk te Merendree(1). Over enkele kunstschaten uit de 19e eeuw werden evenwel aanvullende gegevens gevonden in het moderne kerkarchief dat uit de vuilnis van de verlaten pastorie kon gered worden(2).

Velum (1850).

Voor rekening van pastoor Louis De Mulder maakte L.Versavel-Grossé, opvolger van J.F.Grossé-Rooman, *magazijn van goude, zilvere en zijde kerkstoffen, tapijten etc* in de Veldstraat te Gent, een 4 ellen lange met fijn goud geborduurde velum van zilveren gevlamde zijde.

De faktuur vermeldt:

"Gend, den 30 mai 1850

voor het bordueren in fin goud van een

lang velom met misterie 253,00

4 ellen beste zilver moire 19,00 76,00

9 7/8 ellen fin goud gebekte galon 5,50 54,30

1 1/2 ellen fin goud frinde 32,00 48,00

een slot in fin goud 18,00

4 ellen roode zijde tafte 6,50 26,00

voor het maeken van een lang velom 5,00

fr. 480,30

Standaard met geschilderde medaillon (1866).

De kerkfabriek bestelde bij Ch.Buyens *in den H.Joseph*, een *magasin van kerk-ornementen*, in de Slijpstraat te Gent, een geborduurde standaard, die op 12 mei 1866 geleverd werd.

De beschrijvende details, vermeld op de faktuur, maken het nochtans niet mogelijk het vaandel vooralsnog te identificeren(3). Bijzondere kenmerken van de standaard waren een in hout gesneden corniche met kruis, rode veloers, een geschilderde medaillon en dertien (5+8) kwispels. De levering bestond bovendien uit een hoes, een draagriem en een paar handschoenen voor de vaandeldrager. De gehele bestelling kostte 1.026,70 fr.

<i>"Geborduert in fin goud eene standaard aen</i>	350,00
<i>8 roode zijden velour de Lyon aen 22,00</i>	176,00
<i>8 1/2 groene alve zijden velour aen 7,50</i>	63,75
<i>8 3/4 galon feston or fin, 18 lignes, aen 7,00</i>	65,25(4)
<i>7 effen galon or fin, 7 lignes, aen 2,10</i>	14,70
<i>7 1/2 koorden or mi fin aen 1,50</i>	11,25
<i>7 tierlijst aen 1,25</i>	8,75
<i>5 kwispels, rok or mi fin, hoofd or fin, aen 11,00</i>	55,00
<i>8 kwispels, rok or mi fin, hoofd or fin, aen 5,00</i>	40,00
<i>eene medaillon op doeck geschildert aen</i>	40,00
<i>eene cornisse in hout gesneden en verguld aen</i>	100,00
<i>eene kruys in hout gesneden en verguld aen</i>	20,00
<i>eene stok en ijzerwerk aen</i>	16,00
<i>makken en fatsoen van eene standaard aen</i>	25,00
	<u>985,70</u>
<i>eene couverture groene lustrine aen</i>	18,00
<i>enen dragriem aen</i>	16,00
<i>8 gheele zijde koorden en haeken aen</i>	6,00
<i>eene paar handschoene aen</i>	1,00
	<u>total fr. 1.026,70</u>

Standaard met geborduurde medaillon (1866).

Nog geen maand later, op 2 juni 1866, leverde Ch.Buyens opnieuw een standaard, versierd met (halfedel)stenen en gekenmerkt door een in hout gesneden kroonlijst met kruis, zilveren moire en rode satijn, een geborduurde medaillon en 5 kwispels.

<i>"Gebordurt in fijn goud een standaard, verrijkt met gesteente en geborduurde medaillon op blauwe grond</i>	475,00
<i>6 beste zilvere moire aen 20,00</i>	120,00
<i>6 roode satijn damassé aen 6,50</i>	39,00
<i>2 roode zijde velour aen 22,00</i>	44,00
<i>20 galon or fin, 7 lignes, aen 2,10</i>	42,00
<i>10 galon or fin, 12 lignes, aen 3,75</i>	37,50
<i>5 kwispels or fin aen 20,00</i>	100,00
<i>4 1/2 koorde or mi fin met fijne goude bollen, aen</i>	13,75
<i>eene cornisse in hout gesneede en verguld aen</i>	110,00

<i>een kruys in hout gesneede en verguld aen</i>	25,00
<i>eene stok en ijzerwerk aen</i>	16,00
<i>makken en fatsoen van eene standaard aen</i>	30,00
	<u>1.052,25</u>
<i>eene couverture in groene lustrine</i>	17,00
<i>eene dragriem met kopere gespe</i>	17,00
<i>een paar witte handschoene</i>	1,00
<i>eene gheele en eene witte koorde met haeken</i>	13,00
<i>total fr.</i>	<u>1.100,25</u>

Zevenarmige kandelaars (1876).

Het paar zevenarmige koperen kandelaars, dat (nog) in de kerk voorhanden is(5), werd op 18 maart 1876 geleverd door J.Ballion-Versavel (Oud Huis J.B. Grossé-Peelaert, fabriek van passement, borduurwerk en kerkornementen, gesticht in 1817), Kalanderberg te Gent voor de som van 146 fr. De faktuur vermeldt: *1 paar koper verniste kandelabers, bloemen en 7 lugten.*

Vaandel van de H.Kindsheid (1878).

H.Leroy-Brandes (fabrique et magasin d'ornements d'église), Geldmunt te Gent leverde op 10 augustus 1878 een vaandel van de H.Kindsheid *avec broderie et médaillon.* De prijs bedroeg 100 fr.

Sint-Gerolfsbeeld (1879).

Volgens R.Moelaert dateert het houten gepolychromeerde beeld van Sint-Gerolf wellicht uit de eerste helft van de 19e eeuw(6).

De bewaard gebleven faktuur van aankoop van het beeld, gericht aan E.H.Petrus Gustaaf Debbaudt, pastoor te Merendree (1875-1904), is gedagtekend op 22 juli 1879. Het beeldhouwwerk werd geleverd door het huis J.B. Van Biesbroeck (beeldhouwer) in de Hoogstraat te Gent. Dit huis, opgericht in 1849, was gespecialiseerd in religieuze sculpturen, versiering en meubilering van kerken. De overeengekomen prijs voor beeld en polychromie (peinture fine) bedroeg 350 fr. In een randschrift op de rekening verzocht de weduwe van J.B. Van Biesbroeck om een spoedige betaling van het verschuldigde bedrag omdat ze haar zaak stopzette en in Frankrijk ging wonen.

Tabernakel (1882).

Een zekere Mevais, tante van notaris D.F. De Henau te Wondelgem, schonk

Het H.Gerolfbeeld in de kerk van Merendree.
(Foto L.Keirsse, overgenomen uit
**R. MOELAERT, *De Sint-Radegondekerk te Merendree
en haar kunstpatrimonium, in
Appeltjes van het Meetjesland, jg. 31 (1980) blz. 95.***)

kort voor haar dood aan pastoor Debbaudt een som van 3.000 fr. voor het maken van een nieuw tabernakel.

Albert MARTENS, Gent

Noten

- (1) R.MOELAERT, *De Sint-Radegondekerk te Merendree en haar kunstpatrimonium*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 31 (1980), blz. 5-101.
- (2) A.MARTENS, *Uit het 19e eeuwse kerkarchief van Merendree*, in *Het Land van Nevele*, jg. XXII (1991), afl. 2, blz. 162-169.
- (3) R.MOELAERT, o.c., blz. 72-76.
- (4) Rekenfout van 4 fr.
- (5) R.MOELAERT, o.c., blz. 85.
- (6) R.MOELAERT, o.c., blz. 52.

ZANTEN IN NEVELSE DOCUMENTEN (II)
KERKELIJK BEZIT VANAF 1520 TOT 1753 TE NEVELE

Op 15 juli 1753 vaardigde keizer Jozef II een plakkaat uit waarin de kerk en ook de armendis van elke parochie verplicht werden een lijst aan te leggen van hun eigendom(men). De lijst van Nevele is bewaard gebleven en vermeldt het volgende:

Lijste ofte eigendom van alle de landen bosschen ende meerschen mitgaerders de renten aen de kerke van Nevele, volgens alle waerschijnlijkheid daer aene gedaen voor de jaere 1520, mits de rekeningen van de jaeren 1577-1578, wettelijk gesloten op 2 july 1578 afgegeven ter greffie van de lande van Nevele.

Akte 1

Vijftig roeden meerschen gelegen in Ooschebrouc op de prochie van Nevele, het meerselken is lest in gebruycke ten jaere 1753 by Peter De Jaeger, ende daer dooreloopende na de nieuwe vaert in Nevele naer de Brughsche vaert geeft voor pacht jaers tot fo = 4.24.20.

Akte 2

Vijftig roeden lands te Veldeken in de Brouckelkens, deze partye van 50 roeden is in bosch in de wyk, wort nu genaemd inde ingelandekens, op welck hout groeyt ten profyte van de kerkcke en alsoo niet verpacht.

Akte 3

Een alf gemet landts op den Rywegh op Nevele, het nevenstaende alf gemet is nu bosch ende het haut wast ten profijte van de kercke ende het gewas wort verpacht aen Antone Mortier synde synen pacht t'jaers fo = 22 groten.

Akte 4

In de voorn rekeninge staet als volght, andere ontfan van het incommen ordinaire soo van renten als anderssints gevallen te kerstavond 1577. Ontvangen van Pieter Van Meeren fs Louiys, ter causen van de Cleene rente die de kercke jaerlycx incommen heeft de welke sijn geldende veele ende devirsche persoonen achter volgende t het rente boucksten daerop wesende 't saemen bedraegende 't jaers 18 pond 14 schel. 1 denier pars.

Akte 5

Item over voordere ongelijke renten aldaer gebracht voor het 't doen jaergetyden bestaende in vyf artictlen 't saemen jaerlycks uyt brengende 6 pond 8 schelling pars. en een denier groot.

Lyste ende declaratie vaen de goederen der vernoemde kercke alsoo competerende waer van sy ten voorn. jaere 1578 niet en es voorsien geweest en alsoo daer naer geacqueureert en bestaen als volght.

Akte 6

Alvooren eene partye landt ghelegen binnen de prochie van Nevele op Oossche Couter groot omtrent 150 roeden in pachte gebruyckt by Doumyn Van Rentergem ten prijse van ses schellingen en 8 groote 't jaers.

Akte 7

Item een partye bosch ghelegen binnen de prochie van Lootenhulle groot omtrent 400 roeden commende van Joos Syculot ende het haut wast te proffyte van de kercke, niet verpacht, de goederen van voortschreven is ontfangen van Geeraert van Doornevel tot Nevele.

Akte 8

De vooren kercke heeft ontvangen twee meerselkens gelegen binnen de prochie van Nevele in de meulenmeerschen die ten jaere 1747 syn vercocht aen Seurs Frans Ruibbens en de aen Sr Petrus Van Rissegem 't saemen voor de somme van 14 pond 5 schellingen en 11 groote aldus dese declaratie gemaekt ende geformeert ingevolge syne majesteys placacet van den jaere 1753 ende by desen wort overgegeven ingevolge het order daer by vermeldt aen myn edele Heere den raedt ende advocaten fiscael Servaes van provinciaelen raede van Vlaenderen, actum den 29 octobere 1753, als kerckmeester Leoen Meganck.

Deze lijst leert ons dat de kerk van Nevele hoofdzakelijk land, meersen en bossen als eigendom bezat. Het hout van de bossen werd achteraf verkocht ten voordele van de kerk. De eigendommen zijn uiteindelijk onder de Franse overheersing aangeslagen en verkocht.

Antoine JANSSENS, Nevele

Bron.

De lijst bestaat uit een dubbel gevouwen blad papier metende 30,5 cm op 18,5 cm. De zijden 1, 2 en 3 zijn volledig beschreven, de zijde 4 is een kwart beschreven. Het document berust in het kerkarchief en werd in 1975 overgeschreven met toestemming van Z.E.Heer pastoor-deken Frans De Paepe.

Verklaring.

De volgende persoonsnamen komen voor in de akten (het cijfer verwijst naar de akte):

De Jaeger Peter (1)	Van Doornevel Geeraert (7)
Meganck Leoën (8)	Van Meeren Louiys (4)
Mortier Antone (3)	Van Meeren Pieter (4)
Servaes ... (8)	Van Rentergem Doumyn (6)
Syculot Joos (7)	Van Rissegem Petrus (8)
Ruibbens Frans (8)	

De volgende plaatsnamen komen voor in de akten:

Boucksten (4): ontvangboekje van de cijzen.

Brouckelkens (2): de broeken, een perceel land in de Veldekenstraat.

Brughsche vaert (1): kanaal Gent-Brugge.

Lootenhulle (7): de vroegere gemeente Lotenhulle.

Oosche brouc (1): Oostbroek.

Oosche couter (6): Oosschekouter.

Ingelandekens (2): *bosselken*, het *enge-land-smaalstrook*, land op Veldeken.

Meulemeerschens (8): de weiden gelegen tussen Meigemkouter en de Nederkale, ten zuiden van Nevele-kerk.

Nieuwe vaert (2): is het *Nevels Vaerdeke*, later werd het verdiept en verbreed voor het kanaal van Schipdonk.

Rywegh (3): de rijweg lag vooraan in de Vierboomstraat, kant Poesele-kassei, de strook was begroeid met houtgewas, els en berkestruiken.

Veldekens (2): de wijk Veldeke.

Volgende landmaten komen voor in de akten:

Roede: een vierkante roede is 196 voeten of 14,8548 centiareen.

Gemet: 300 roeden of 44,36 aren

OVERZICHT VAN BESTAANDE KAARTEN EN PLATTEGRONDEN VAN MERENDREE UIT DE 18E EN 19E EEUW

Op verzoek van de burgemeester, schepenen en voornamen inwoners van Merendree werd door landmeter J. Meijnsman ten jare 1680 een *figuratieve* kaart van Merendree opgemaakt. Bij deze kaart hoort een landboek. Dit boek geeft ons een nauwkeurige beschrijving van elk perceel land, bos, meers, hofstede, enz. Hiervoor werd Merendree opgesplitst in zes wijken: *Overpoucke, Stocktepoucke, Overbroucke, Velde, Durme en Lambeke* (over de Brugse vaart). Dit landboek wordt bewaard in het Rijksarchief te Gent in het fonds Merendree, nr. 180. Spijtig genoeg is de bijhorende kaart in de loop van de geschiedenis verdwenen. Frans De Potter en Jan Broeckaert schrijven in hun geschiedenis van de gemeenten van Oost-Vlaanderen, opgesteld tussen 1864 en 1870: *Het gemeentearchief van Merendre bevat niets van belang, tenzij eene parcellaire kaart der gemeente, in 1681 opgemaakt door J. Meysman, en die door de kenners zeer geacht wordt.*

Hieruit kunnen we concluderen dat bedoelde kaart verdween na 1870. Verdween ze tijdens of na de eerste of tweede wereldoorlog of bij de verhuis van het gemeentearchief naar een nieuw gebouw. Wie zal het ons vertellen?

Om dit hiaat op te vullen gingen we op zoek naar uittreksels van bedoelde kaart. In het Rijksarchief te Gent vonden we enkele plattegronden en kaarten met betrekking tot Merendree.

We hebben niet de pretentie volledig te zijn, doch aanvullingen en correcties zijn altijd welkom bij de schrijver van dit artikel.

Hieronder volgt de chronologische inventaris van de teruggevonden plattegronden en kaarten van Merendree. Eerst vermelden we het archief en het fonds waar we onze informatie vonden en dan geven we een korte beschrijving van het archiefstuk. Tenslotte verwijzen we naar bepaalde publicaties waar de kaart of plattegrond reeds verscheen. We beginnen met de ongedateerde kaarten.

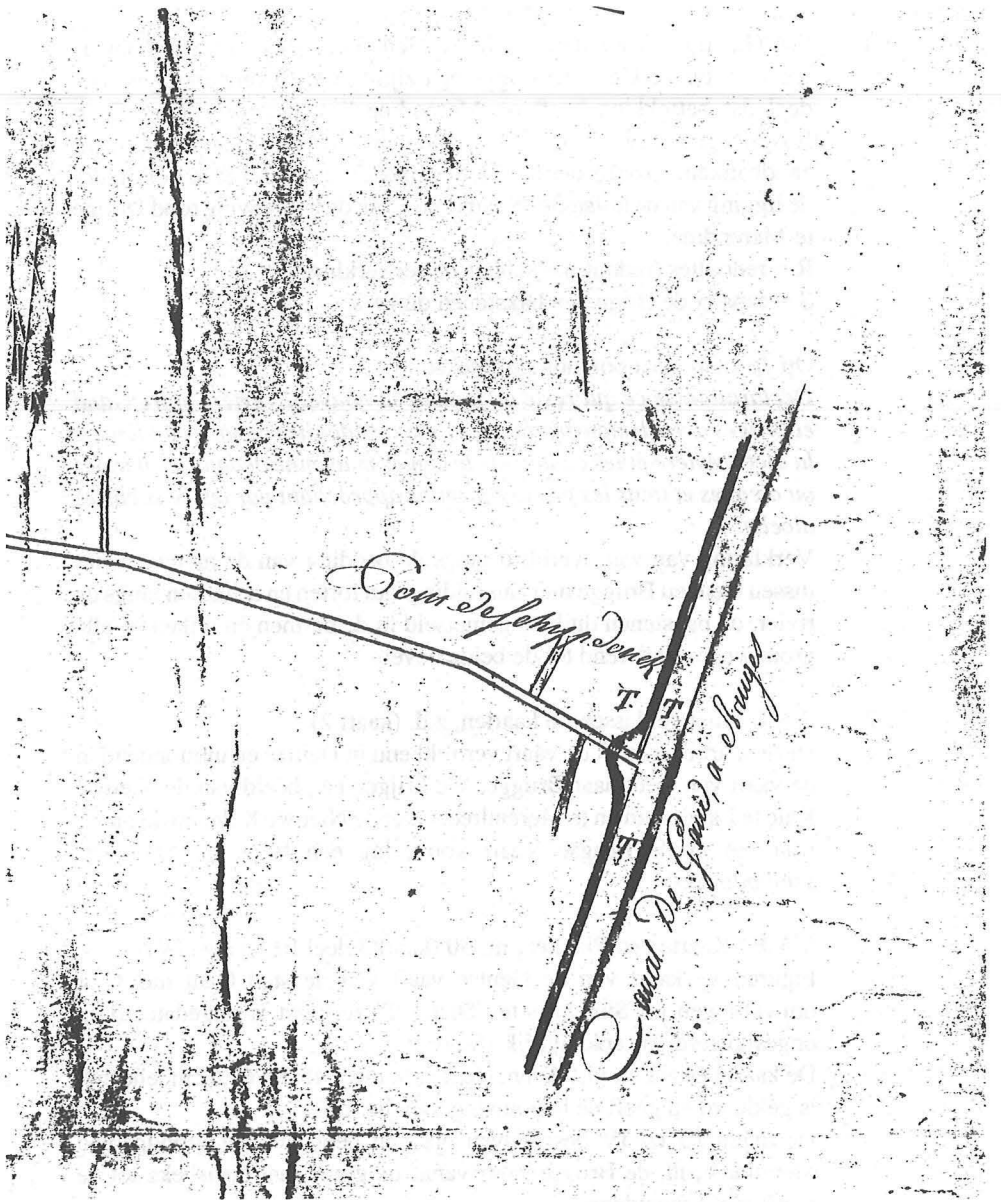
Gebruikte afkortingen:

S.A.G.: Stadsarchief Gent.

R.A.G.: Rijksarchief Gent.

S.A.B.: Stadsarchief Brugge.

G.A.N.: Gemeentearchief Nevele.

kaart nr. 2

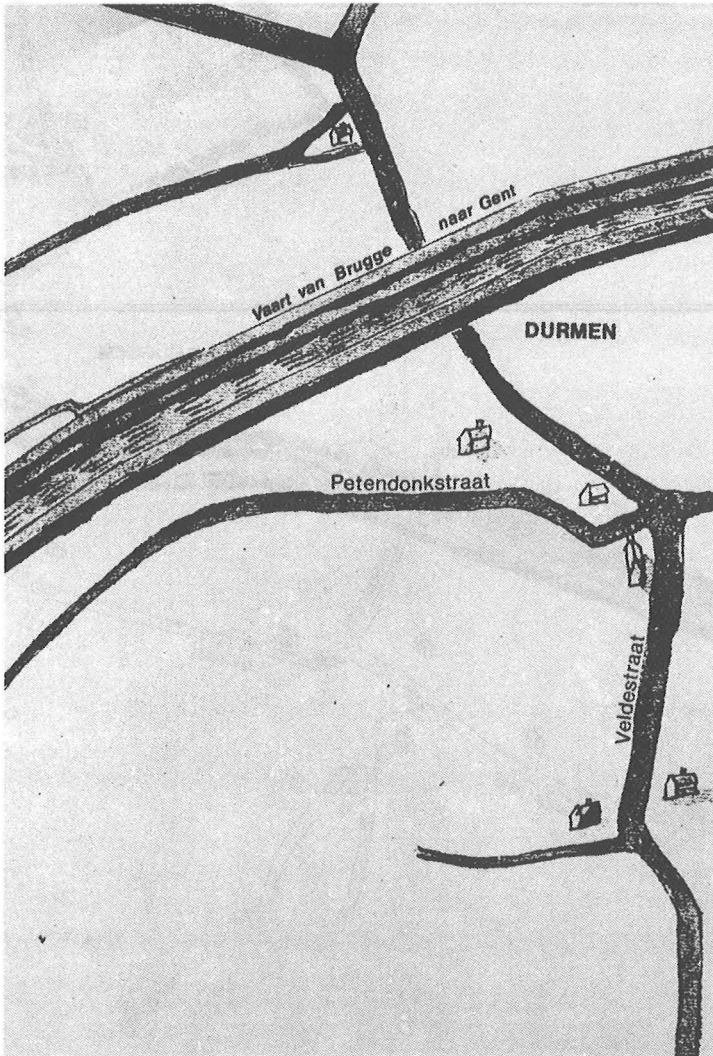
1. S.A.G., originele kaart in O.C.M.W. Gent (Onderbergen), z.d. (kaart 1)
De vaart tussen Gent en Brugge met zijn forten en versterkingen. Het deel dat betrekking heeft op Merendree ligt tussen de letter G en Lovendegembrug. Over die afstand tellen we vier hoogten of zandbanken, op deze kaart aangeduid met de letters H I K en L. Bemerkt de ligging van de hofstede "Schipdonck" en de bebouwing rond Durme te Merendree.
R = redoulttes (redoute) = schans of versterking.
S = canaux de Briques = bakstenen duikers.

Op de kaart staat ook nog deze tekst:

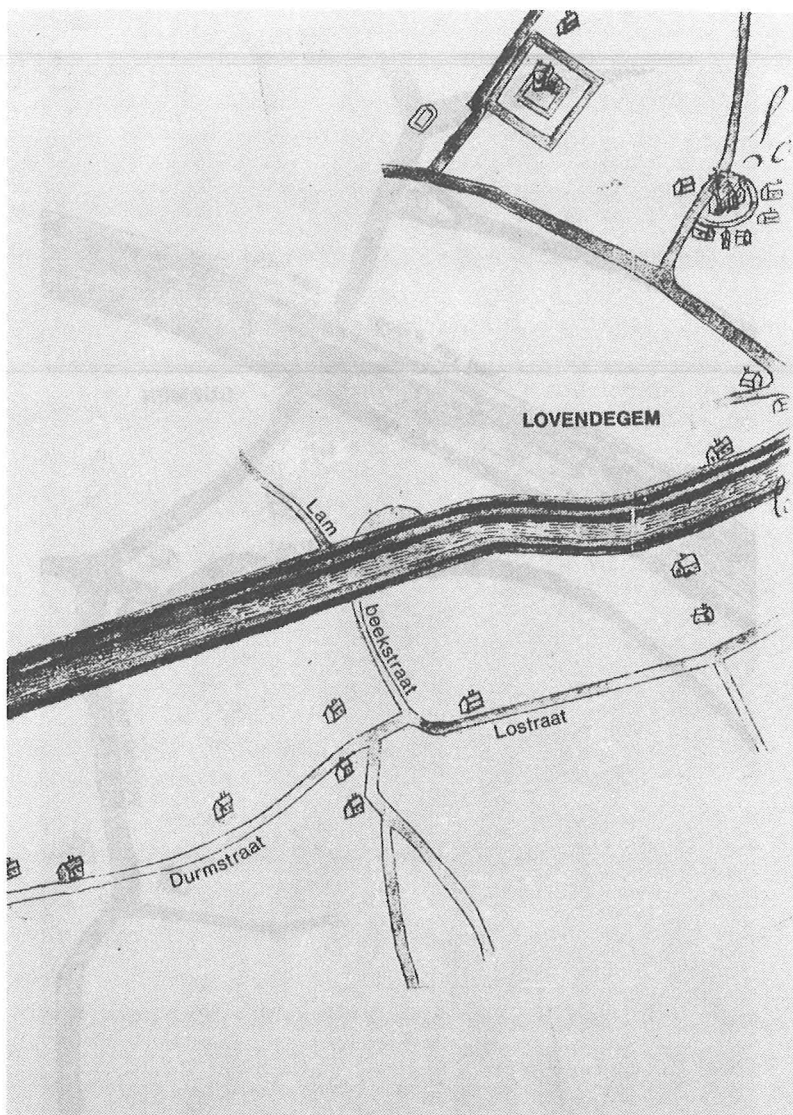
Declaration de ce qui reste au fond de la nouvelle reviere entre Gand et Bruges avec demonstration des forts et redoulttes restans au loing de la dicte reviere et les canaux de bricques matsonné dedans les barmes ou dicques et tous les grands chemins approchant par les deux costes dicelle.

Verklaring van wat overblijft langs de bedding van de nieuwe rivier tussen Gent en Brugge met aanduiding van forten en schansen langs de rivier, de bakstenen duikers gemetseld in de bermen en dijken en alle grote wegen naderend tot de beide oevers.

2. S.A.G., niet geklasseerde kaarten, z.d. (kaart 2)
Deze kaart beschrijft de vaart vertrekkend in Deinze en uitmondend in de vaart van Gent naar Brugge. We krijgen een beeld van de Nieuwe Kale te Landegem en te Merendree. Over de Nieuwe Kale, op de plaats waar ze in de Brugse Vaart komt, lag een brug, nl. "Pont de schipdonck".
3. S.A.B., Kaarten en Plannen, nr. 30 (kaart 3 deel III en deel IV).
Figuratieve kaart van de Gentse vaart van de stad Gent met haar omwallingen tot Sint-Joris-ten-Distel. Deze kaart is ongedateerd en ongesigneerd. Waarschijnlijk 18e-eeuws.
De kaart bestaat uit vijf delen, ieder stuk meet 48,5 x 68,5 cm, elk stuk is gekleurd en geeft de bebouwing van die tijd.
De delen III en IV beschrijven elk een deel van het grondgebied Merendree, nl. de Brugse vaart vanaf de grens met Hansbeke tot de grens met Lovendegem.
In zijn artikel *De Horenbault-kaart van de Brugse Vaart in Liber*

Kaart nr. 3 deel III
(De straatnamen zijn deze die voorkomen op de Popp-kaart)

Kaart nr. 3 deel IV
(De straatnamen zijn deze die voorkomen op de Popp-kaart)

Amicorum Achiel De Vos schrijft Raf Van den Abeele onder noot 25: "De copie van de metingen van Jacques Horenbault, gheswooren landmeter der stede van Ghent uut last van ... Marquis Spinola" van het jaar 1613 bevindt zich in het Rijksarchief te Gent (Oudburg 847). De *caerte figurative hier up accorderende* vindt men in het Stadsarchief van Brugge (Zuutleye-Minnewater 1541-1792, VI-244). Het gaat om vijf kaarten, cfr. A. SCHOUTEET, *Stadsarchief van Brugge, Catalogus van Kaarten en Plannen*, Brugge, 1972, nr. 30.

Volgens de heer archivaris van het stadsarchief Brugge zouden deze vijf kaarten niet toe te schrijven zijn aan Jacques Horenbault, omdat ze volgens hem van een recentere datum zijn dan de verwijzingen die voorkomen onder het nummer 847 fonds Oudburg.

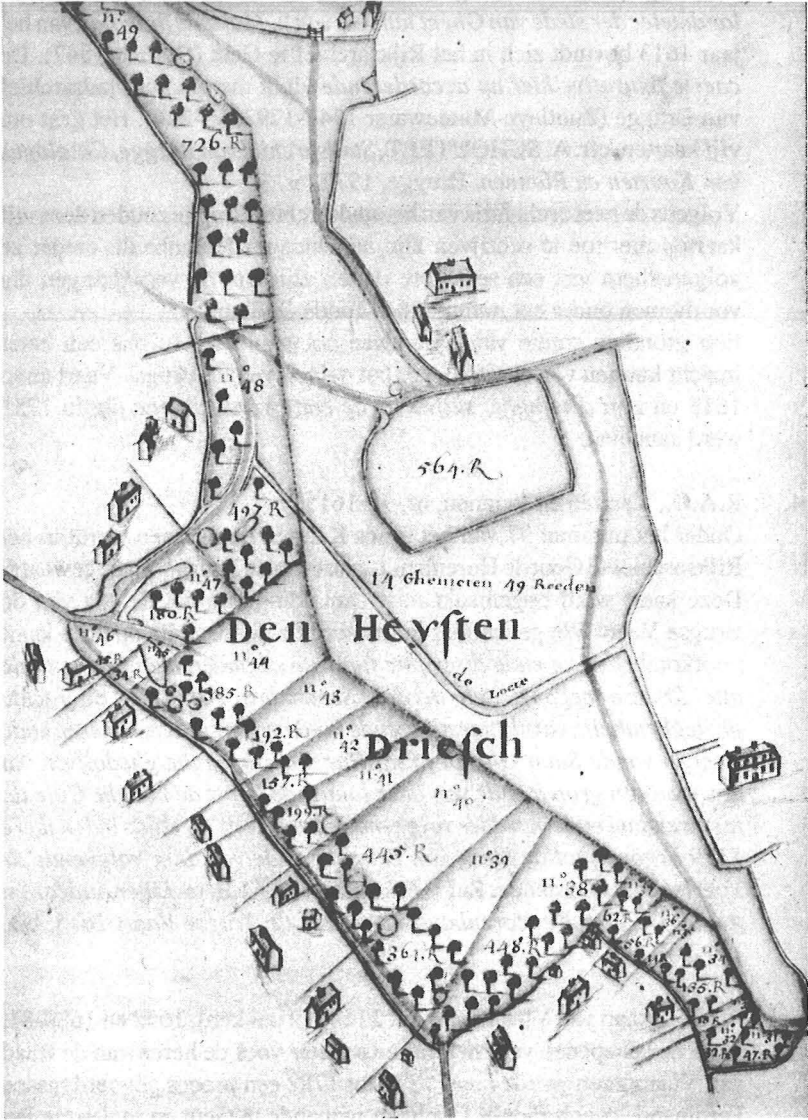
Een grondige studie van deze twee documenten zou ons een beter inzicht kunnen verschaffen over het delven van de Brugse Vaart anno 1613 en zijn *delvinghe, suiiveringhe ende verdiepinghe* die in 1751 werd aangevat.

4. R.A.G., Kaarten en Plannen, nr. 97-1615.

Onder het nummer 97 van het fonds Kaarten en Plannen wordt in het Rijksarchief te Gent de Horenbault-kaart van de Brugse Vaart bewaard. Deze kaart werd opgemaakt naar aanleiding van het delven van de Brugse Vaart. We geven hier in transcriptie de tekst die op deze kaart voorkomt: *Caerte ende discriptie figurative vanden nieuwen cannale ofte Riviere begonst den derden Septembre 1613 met de rechte gheleghentheijt, van de naestliggende landen, mersschen, rivieren ende weghen vande Stadt Ghendt af tot Hansbeke brugghe ghedolfven vut den nieuwen grondt ende van daer loopende lancx de hooghe Cale tot nieuwendam ende van daer volghende de zuijtleije (eertijds inden jaere 1379 begonst) tot de Stede van Brugghe ende van daer volghende de Yperleede tot Oostende*. Raf VAN DEN ABEELE, in *Liber Amicorum Achiel De Vos, De Horenbault-kaart van de Brugse Vaart 1615*, blz. 197-206.

5. R.A.G., Raad van Vlaanderen, nr. 27288 (2 pakken), 1652 en 1680-81.

Voor de schepenen van Merendree en later voor de heren van de Raad van Vlaanderen wordt vanaf 1773 tot 1782 een proces gevoerd tussen Ferdinand Joseph Fidelis Coolman wonende te Gent en molenaar Jan Baptiste Vermeire te Merendree.

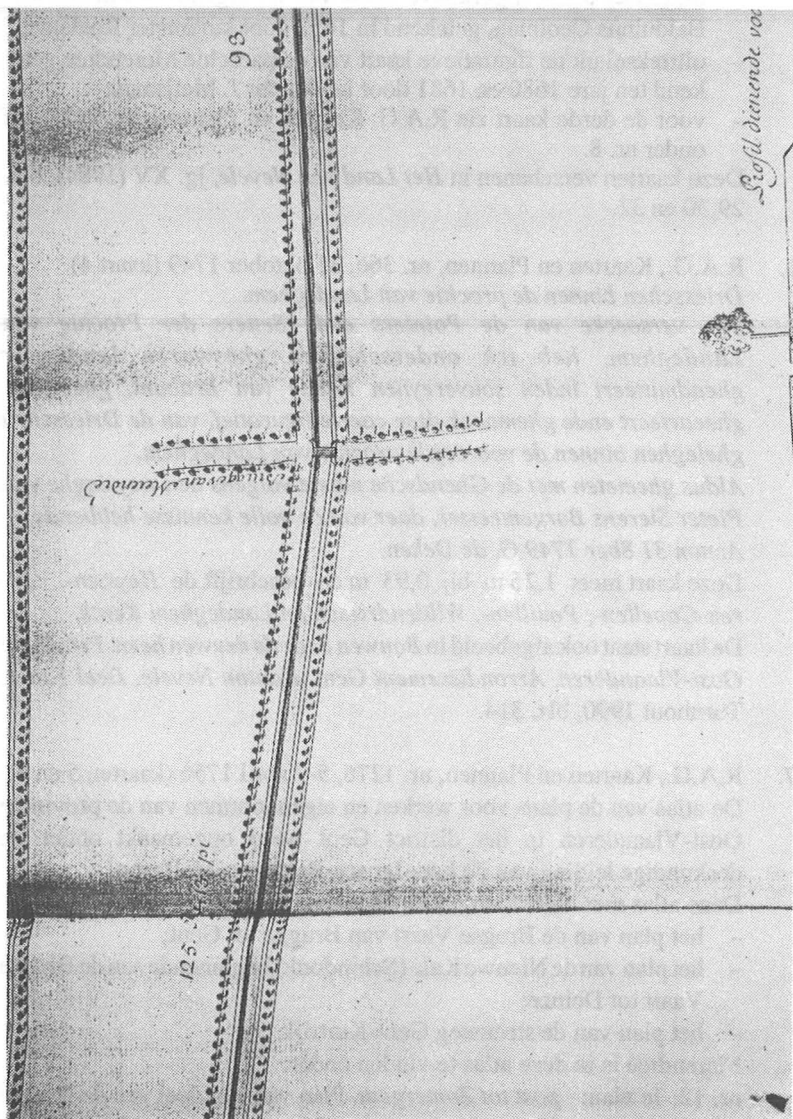
kaart nr. 4

In dit pak 27288 A worden drie figuratieve kaarten bewaard:

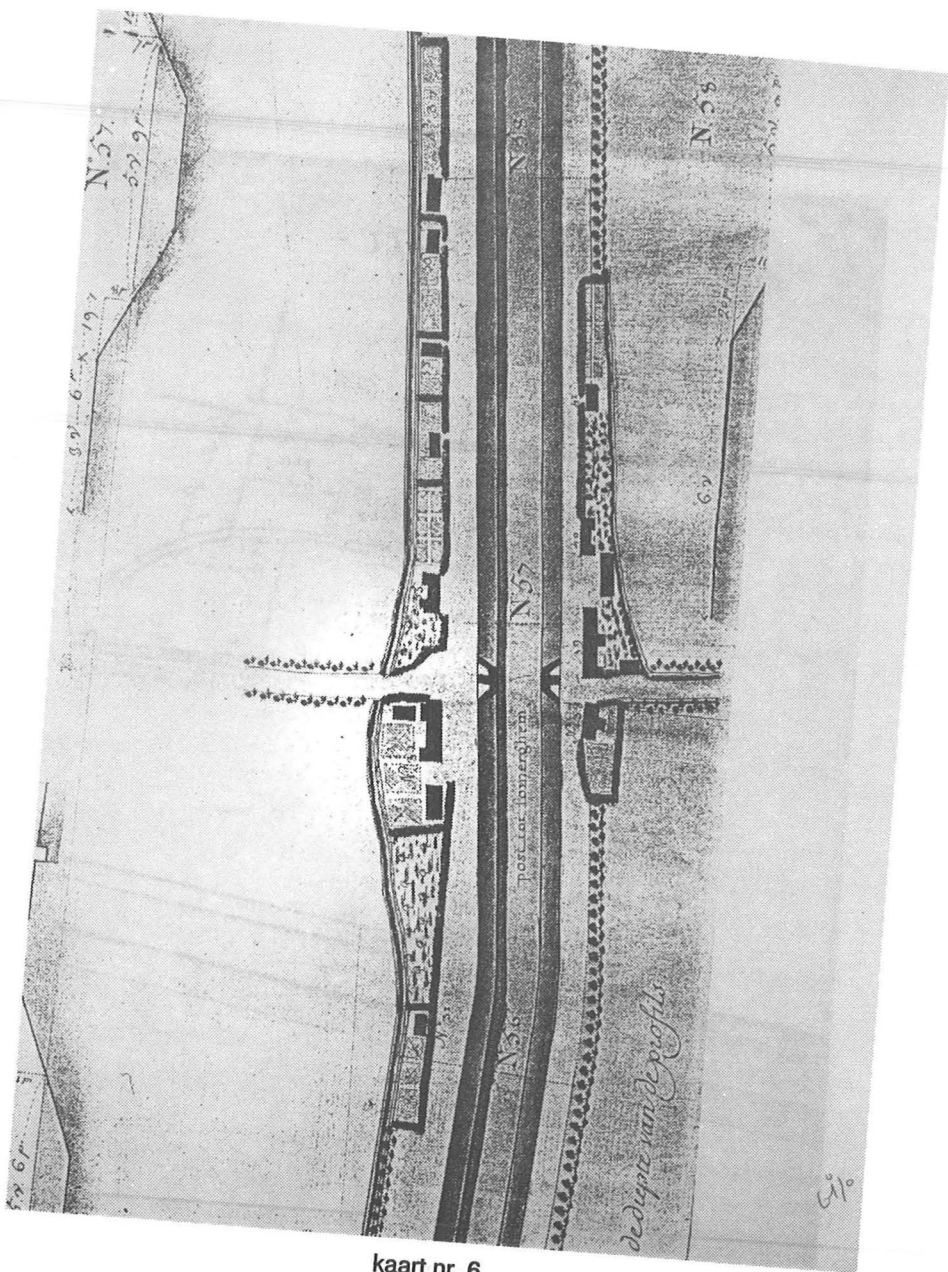
- uittreksel uit de figuratieve kaart van de eigendom van de heer Balduinus Coolman, getekend in 1652 door landmeter Roelants;
- uittreksel uit de figuratieve kaart van de parochie Merendree getekend ten jare 1680 en 1681 door landmeter J. Meijnsman;
- voor de derde kaart zie R.A.G. Kaarten en Plannen, nr. 1927, zie onder nr. 8.

Deze kaarten verschenen in *Het Land van Nevele*, jg. XV (1984), blz. 29,30 en 32.

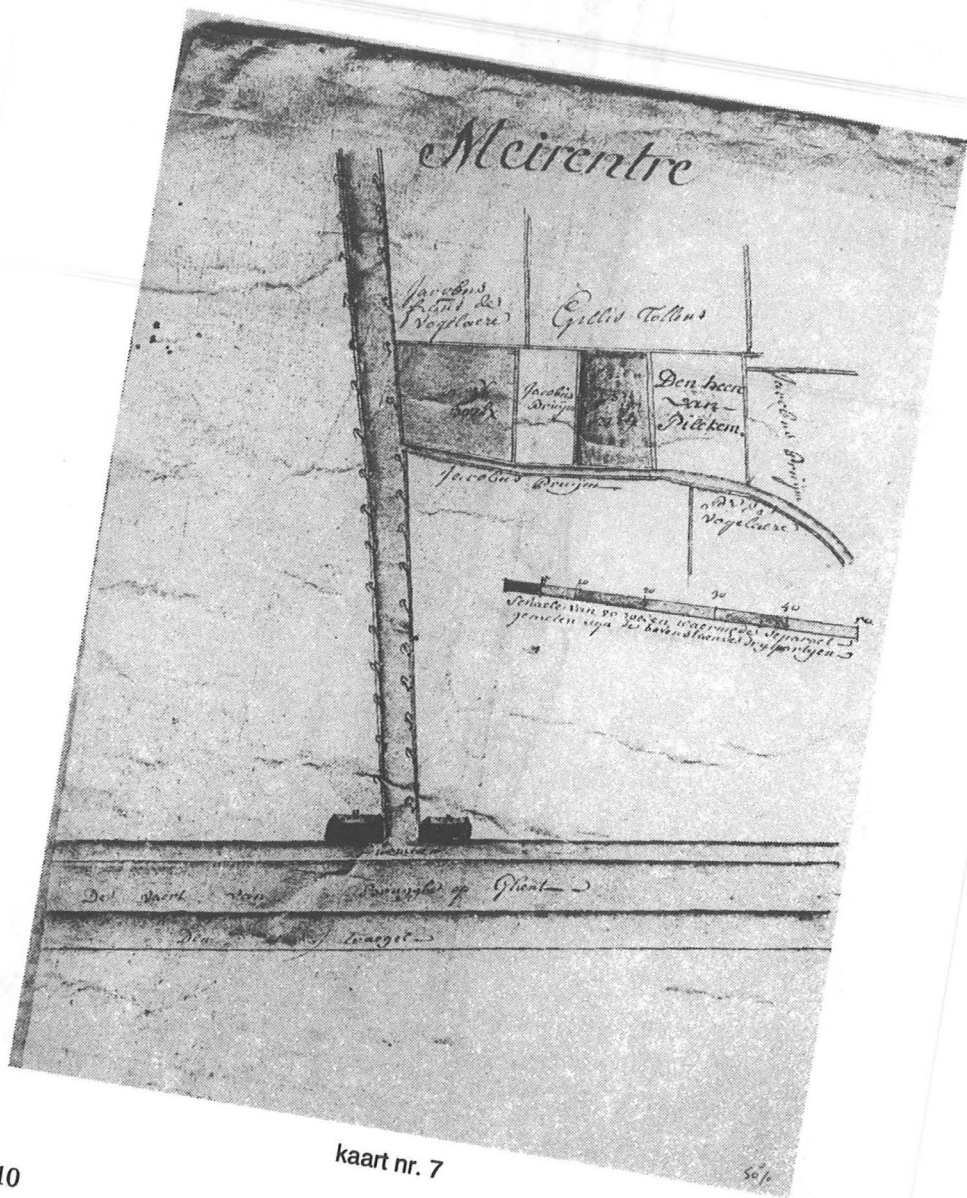
6. R.A.G., Kaarten en Plannen, nr. 366, 31 oktober 1749 (kaart 4).
Driesschen binnen de prochie van Landeghem.
Ten versoecke van de Pointers ende Setters der Prochie van Landeghem, heb ick onderschreven ghesworen landmeter gheadmitteert inden souvereynen Raede van Brabant, ghemeten, ghecarteert ende ghemaeck dese caerte figuratief, van de Driesschen gheleghen binnen de voorseyde prochie van Landeghem.
Aldus ghemeten met de Ghendsche maete volgens aen weysinghe van Pieter Sierens Borgemeester, daer van de volle kennisse hebbende.
Actum 31 8ber 1749 G. de Deken.
Deze kaart meet 1,26 m bij 0,93 m en beschrijft de *Heysten-, Vaeren-Capellen-, Pouillen-, Wildendriesch en Landeghem Kerck*.
De kaart staat ook afgebeeld in *Bouwen door de eeuwen heen. Provincie Oost-Vlaanderen. Arrondissement Gent. Kanton Nevele. Deel 12n 1, Turnhout 1990*, blz. 314.
7. R.A.G., Kaarten en Plannen, nr. 1276, 5-9 april 1756 (kaarten 5 en 6).
De atlas van de plans voor werken en eigendommen van de provincie Oost-Vlaanderen in het district Gent werd opgemaakt onder de deskundige leiding van de heer Ignace Balthazar Malfeson.
Deze atlas met ingekleurde kaarten omvat drie delen:
- het plan van de Brugse Vaart van Brugge tot Gent;
 - het plan van de Nieuwe Kale (Schipdonk) beginnende aan de Brugse Vaart tot Deinze;
 - het plan van de steenweg Gent-Kortrijk.
- Merendree is in deze atlas te vinden onder:
nr. 12, 7e plan: *post tot Zomergem*. Plan van een deel van de Brugse Vaart: begint van 450 roe over de Brugge van

kaart nr.5

kaart nr. 6

*Lovendegem en strekte tot 106 roe over de steenen
lokaijen van Zomerghem.*

nr. 24, 1e plan: *ende deel van het gedelf ofte Waetergeleedt genaemt de
nieuwe Caele beginnende aende Brugschen Vaert tot
Schipdonck ende eijndende aende letter B wesende 181 roe
5 voet over de brugge ter prochie van Merendree.*

8. R.A.G., Kaarten en Plannen, nr. 1927, anno 1774.

Deze kaart met een hoogte van 55 cm en een breedte van 65 cm beschrijft de eigendommen van Ferdinand Joseph Coolman en de heer van Vinderhoute die te Merendree gelegen zijn. Ze werd anno 1774 door landmeter Adriaen François Benthuijs getekend.

Zie L.NEYT, *De drie windmolens van Merendree*, in *Het Land van Nevele*, jg. XV (1984), blz. 32.

9. R.A.G., Kaarten en Plannen, nr. 1189, mei 1776 (kaart 7).

Figuratieve kaart van

Lovendegem: de hofstede met land en meers in pacht gebruikt bij Joannes van Wassenhove

Merendree: een kaart, groot 1,29 x 1,00 m, getekend en gekleurd door Bauduyn Clement in mei 1776 ten verzoeke van de heer van Pilckem (beschadigde tekst).

Te Merendree worden drie partijen beschreven:

nr. 15: *verthoont eene partije meirsch gebruyckt bij Frans de Vogelaere om de verre afgelegenheyt gemeten op haer selve op de schaele daer onder staende ende staende op de bovenstaende sterre, groot 228 R.*

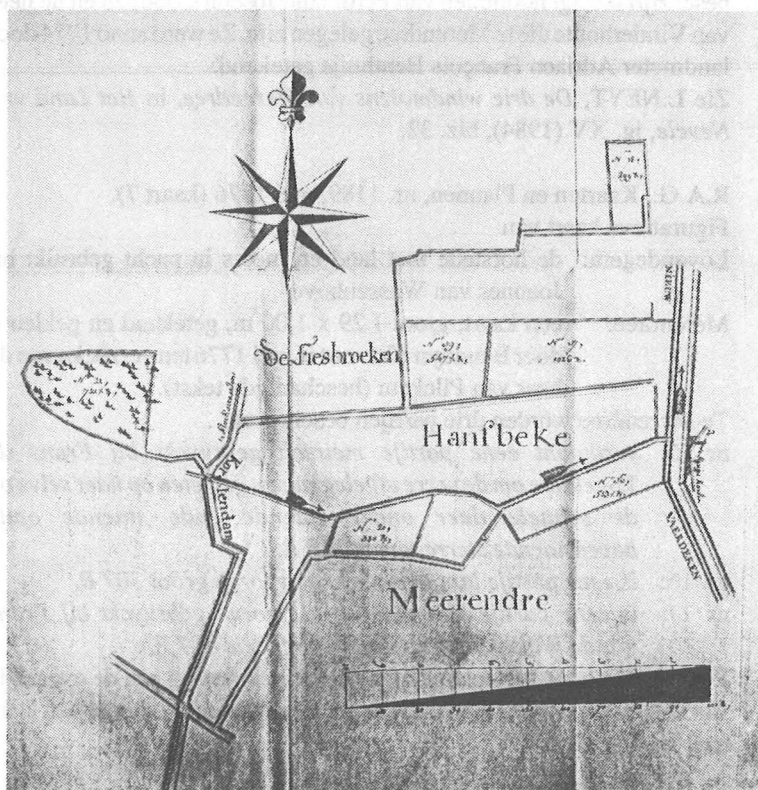
nr. 16: *is eene partije lant gebruyckt alsvooren groot 307 R.*

nr. 17: *is eene partije lant gelegen alsvooren gebruyckt bij Frans Vande Walle groot op de selve schaele 407 R.*

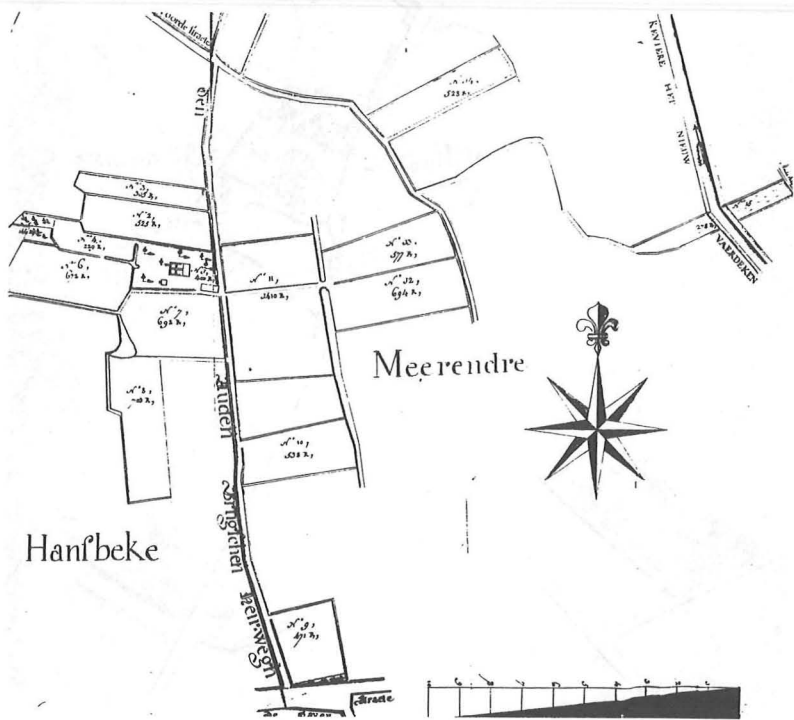
Zie bijgevoegde kaart en merk daarbij de bebouwing aan de overzijde van de Brugse Vaart. Er is hier ook geen brug over het kanaal van Gent naar Brugge.

10. R.A.G., Heerlijkheid Merendree, nr. 7, 7 maart 1788 (kaart 8 en 9).

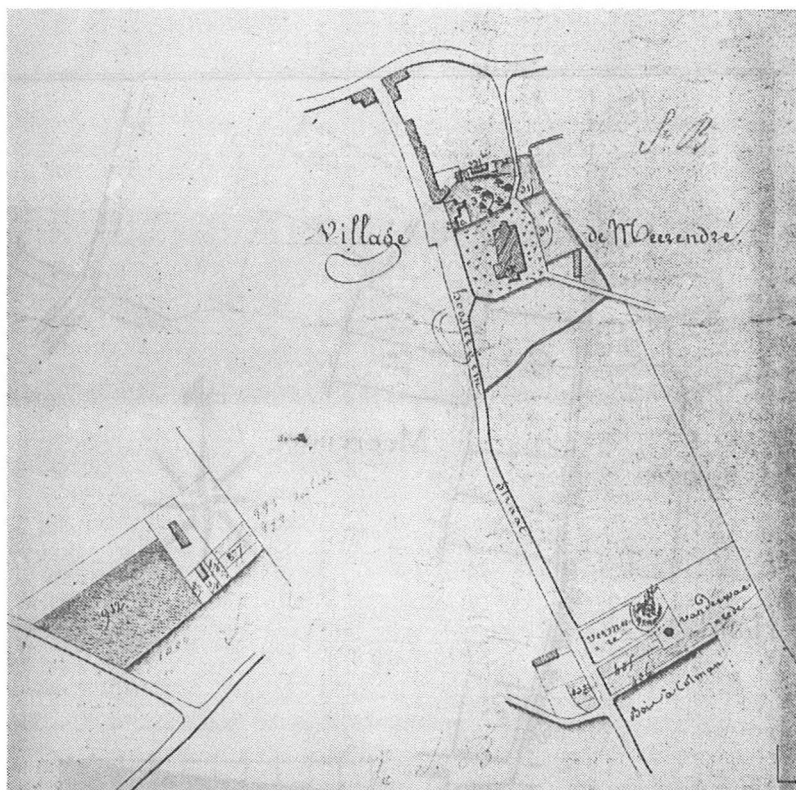
Dit registertje met twee kaarten beschrijft de eigendom van de Edele Heer Graaf van Thiennes gelegen te Merendree en te Hansbeke. Het eerste kaartje geeft ons een beeld van de grens Merendree-Hansbeke

kaart nr. 8

kaart nr. 9

kaart nr. 10

langsheen de *Auden Brugschen Heirwegh* vanaf de *Voordestraete* tot aan de *Gaverstraete*.

Het tweede kaartje beschrijft de grens Merendree-Hansbeke vanaf *Kortendam* tot aan het *Nieuw Vaerdeken* en de *aude Kruiskale*.

Het geeft ons de ligging van de Friesbroeken te Hansbeke.

11. R.A.G., Kaarten en Plannen nr. 2743, circa 1790.
Dit kadastraal plan van Merendree in vijf bladen werd opgemaakt door Questienne, landmeter eerste klas. Dit plan is waarschijnlijk de voorloper van de Popp-kaart.
Het grondgebied van Merendree werd in twee secties verdeeld:
sectie A, "*Overbrouk*", in twee bladen:
eerste blad:nr. 1 tot 651 (kaart nr. 2743/4)
tweede blad:nr. 652 tot 1402 (kaart nr. 2743/1).
Van dit blad zijn twee versies, nl. een kaart vóór en een kaart na het delven van het Schipdonkkanaal.
sectie B, "*de Kerk*" in drie bladen:
eerste blad:ontbreekt
tweede blad:nr. 467 tot 1066 (kaart nr. 2743/2)
derde blad:nr. 1067 tot 1662 (kaart nr. 2743/3).
12. R.A.G., Kaarten en Plannen, nr. 2036, 9 juni 1827 (kaart 10).
Beschrijving van de eigendommen gelegen te Merendree van Fr. de Lichtervelde gehuwd met vrouw Caroline van Huerne, getekend door landmeter Detry. Deze kaart, met afmetingen 0,48 x 0,70 m, geeft een beeld van de Moerstraat, Diepestraat (nu Veldestraat dicht bij Landegem), de molen van Merendree, de Molenkouterslag en de dorpskern van Merendree vanaf het begin van de Oostergemstraat tot voorbij de molen Vermeire.
13. G.A.N., anno 1 juni 1845.
Buurtatlas van de gemeente Merendree bevattende:
- een algemeen plan;
- 9 bladzijden met detailplans;
- 30 bladzijden met tabellen.
Deze atlas werd getekend door de heer Henri Heuschling, inspecteur van het kadaster van de provincie Brabant, naar de gegevens van de heer Blancquaert, landmeter van het kadaster te Eeklo.

Op het ogenblik van het ontwerpen van deze atlas telde de gemeente Merendree 65 straatnamen.

Hieronder geven we de lijst met straatnamen:

1. *Veldstraete* - 2. *Biesestraete* - 3. *Alsenweg* - 4. *Loostraete* - 5. *Durmstraete* - 6. *Cauterslag* - 7. *Breedeweg* - 8. *Olm weg* - 9. *Diepenstraete* - 10. *Eekendreve* - 11. *Donkerstraetjen* - 12. *Heystendrieschstraete* - 13. *Langenacker* - 14. *Somergemstraete* - 15. *Dreve* - 16. *Koeystraetje* - 17. *Ooststraetjen* - 18. *Meirschstraetje* - 19. *Lambeckstraetje* - 20. *Donckstraetje* - 21. *Heylig Geest Straetje* - 22. *Lijkstraete* - 23. *Meirschstraetje* - 24. *Valke straetje* - 25. *Petendonck straete* - 26. *Biesdonckstraete* - 27. *Doopershoek straete* - 28. *Eeckboschstraete* - 29. *Armboschselstraete* - 30. *Zandstraetje* - 31. *Dobbel statie straete* - 32. *Wijnkelput straete* - 33. *Korte straetje* - 34. *Molen cauterslag* - 35. *Dosweg* - 36. *Korte Dambuis straetje* - 37. *Korten Dosweg* - 38. *Overbroek Kauterslag* - 39. *Ouden Gend weg* - 40. *Linde straetje* - 41. *Lembeck straetje* - 42. *Vaere tragel (noord)* - 43. *Suid tragel* - 44. *Tragelstraetje* - 45. *Kort Melderstraetje* - 46. *'t Hammeken* - *Durmen kerkweg* - 47. *Pastoorij wegel* - 48. *Eeck wegel* - 49. *Tusschen Hulste wegel* - 50. *Baey Meersch wegel* - 51. *Craeyen Eeck wegel* - 52. *Lovendegem wegelken* - 53. *Lange Akker wegel* - 54. *Heystendriesch wegel* - 55. *den Broeck wegel* - 56. *Mole Cauter wegel* - 57. *Overbroeck Cauter wegel* - 58. *'t Kauter wegelken* - 59. *Vent wegel* - 60. *Dorp wegel* - 61. *Cauter wegel* - 62. *Cappen hosten wegel* - 63. *Statie wegel* - 64. *Vellaerds wegelken* - 65. *Weg naar de Sleehaegen*

14. R.A.G., Kaarten en Plannen, nr. 3097, 2 december 1846 (kaart 11 en 12).
Aanleg van het Schipdonkkanaal te Merendree.
Perceelkaart met de namen van de te onteigenen grondbezitters en af te breken gebouwen. Opgemaakt op schaal 1:1000 door ingenieur Colson op 2.12.1846.
15. R.A.G., Kaarten en Plannen, nr. 2079, anno 1850?
Onder dit nummer wordt de kadastrale legger passend bij de Popp-kaart en de grondeigenaars van Merendree vermeld.
De Popp-kaart van Merendree wordt niet in het R.A.G. bewaard.
De heemkundige kring "Het Land van Nevele" bezit een kopie van die kaart.

16. R.A.G., Kaarten en Plannen, nr. 3258, 11 augustus 1859 en 25 april 1865.

Aanleg van een kasseiweg vanaf het kanaal Gent-Brugge tot Vosselare over Merendree en Landegem met aansluiting op de weg Gent-Deinze. Deze kaart dateert van 11.8.1859 en werd getekend op schaal 1:2500.

nr. 3258: kaart van de aanleg van een kasseiweg vanaf Durmenbrug op het kanaal Gent-Brugge en de herberg "het Vosken" te Vosselare, doorkruisend de gemeente Merendree en Landegem alsook de spooroverweg te Landegem, dd. 11.8.1859.

nr. 3258 bis: aanleg van de kasseiweg van Landegem naar Drongen opgemaakt te Gent op 19.4.1865.

Dit project kwam op 25.4.1865 in de gemeenteraad van Landegem.

Deze kaart beschrijft de woonkernen Landegem-dorp, Wildendries en Kapellendries.

17. R.A.G., Kaarten en plannen, nr. 2744, 14 april 1866.

Aanleg van de steenweg Merendree-Lovendegem bevattende drie plans op schaal 1:2500:

- uittreksel uit de buurtatlas aanduidend de dorpsweg die de gemeente voorstelt te bestraten;
- plan van aquaduct te construeren aan paal nr. 15 aan de *partije Valkenbulken*;
- lengte- en dwarsprofiel van de dorpsweg nr. 4 lopende naar Lovendegem.

18. G.A.N., 7 mei 1877.

Atlas van de onbevaarbare waterlopen van Merendree.

Deze atlas bevat *Dramen der onbevaarbare en onvlotbare waterlopen, der beken kleine kanalen en riolen ter ontlasting der wateren dienende*. 28 waterlopen, gelegen op het grondgebied van Merendree, kregen een naam: *Oude Caelene, Geleed* (limietscheiding met Lovendegem), *Lockte, Kortedambuisloop, Cruyscaelene, Geleed (jegens de Brugschen Vaart), Broekloop, Reyergracht, Middenloop, Baeymeerschloop, Valkenbulkenloop, Rykenplasloop, Veldloop, Lambekloop, Petendonckloop, Bommelbroeckloop, Cruysloop, Hulstenloop, Hemelrykloop, Dorploop, Hoogenvennetloop,*

Weirebulckloop, Keelveldloop, Boschbulkenloop, Landbeekgracht, Holbankloop, Limietscheidingloop (van Merendree en Zomergem) en *Hoogenloop*.

19. Algemene kaarten.

- 1771-1778: Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden opgenomen op initiatief van Graaf de Ferraris, Ghendt 35 (G_o) Merendree 1 en 3.
- anno 1780: Chorografische kaart der Oostenrijkse Nederlanden van Ferraris op schaal 1:86.400, deel VII.
- 1744: Kaart van Fricx, nr. 3 op schaal 1:135.000.
- 1845: Ph. Vander Maelen, deel Gent Waarschoot 3, op schaal 1:20.000.
- 25.2.1853: *Réduction des plans cadastraux commune de Meerendré*.

Luc NEYT, Tielt

PLAATSSEN VAN EEN NIEUW SINT-PIETERSALTAAR IN DE KERK VAN HANSBEKE

In zijn visitatieverslagen noteerde bisschop Antoon Triest sporadisch enkele gegevens over altaar en tabernakel in de kerk van Hansbeke (1).

Bij zijn bezoek op 16 september 1637 schreef hij in het verslagboek “geen passend schilderij boven het altaar en geen tabernakel”. Het schilderij, dat volgens hem niet bijzonder geschikt was ter versiering van het hoogaltaar, werd nochtans geschilderd omstreeks 1635 door de vermaarde meester Nicolaas Roose, kunstschilder te Gent (2). Het kostte de aanzienlijke som van 36 ponden 16 schellingen groten Vlaams geld.

Bij zijn bezoek op 18 september 1640 noteerde de bisschop “een gebrekkig altaar op een vochtige plaats” (3), en herhaalde deze bemerking op 24 augustus 1642 “er is ook nog geen beter altaar op een drogere plaats opgesteld”. Op 7 mei 1644 schreef hij dan weer “een gebrekkig tabernakel”.

Marten Robijt fs Pieter (4) metselde in 1645 het nieuwe altaar waarop de bisschop herhaaldelijk aandrong. Gillis Braet bracht de nodige kalk ter plaatse en Meus Bauwelynck (5) diende de metselaar. Dit altaar ter ere van de H.Petrus, patroon van de kerk, werd bij het eerstvolgende bisschoppelijk bezoek op zaterdag 29 mei 1649 door bisschop Triest gewijd. Hij diende dezelfde namiddag aan de vormelingen het H.Vormsel toe en gebruikte het avondmaal in de pastorie.

Twaalf jaar later, in 1661, vond in de herberg van Franchois Van De Putte (6) tegenover het kerkhof een aanbesteding plaats voor het maken van een retabel (7) voor het nieuw Sint-Pietersaltaar. De herbergier ontving dienaangaande 16 schellingen 8 groten *voor soo veele tsijnen huysse verteert is int besteden van Sint Pieters autaar.*

De opdracht werd toevertrouwd aan Carel Tack fs Carel, schrijnwerker te Tielt. Petrus Swevers pastoor (8), Anthone Scherlinck baljuw (9), Michiel Van Vynckt burgemeester (10) en Gillis Braet kerkmeester (11) sloten met hem een overeenkomst aangaande het vervaardigen en leveren van *eenen spiecen (eiken) ofte schrijnwercken* (fijn bewerkt) *altaar binnen de kercke* (zie bijlage).

Volgens de voorwaarden van het contract moest de hoogte van het altaar 23 voeten (6,30 m), gemeten vanaf de altaarsteen, en de breedte 11 voeten (3,00 m) bedragen (12). In deze breedte waren *het buyte wercken, alles buyten listen ende mouleuren* niet begrepen. Het *binnenwerck ofte plaetse vande schilderye* moest 9 voeten (2,50 m) hoog en 7 voeten (1,90 m) breed zijn. Voor het overige werd verwezen naar het model dat door de aannemer aan de opdrachtgevers *vooren gehauden* werd.

Hoewel in de aanhef van de overeenkomst sprake is van een altaar blijkt uit voorgaande omschrijvingen dat de bestelling eigenlijk de achterwand van het Sint-Pietersaltaar betrof of het gedeelte van het altaar boven de reeds in 1649 gewijde altaartafel. In deze rechthoekige omlijste altaarwand werd een centrale binnenkader voorzien voor (het plaatsen van) een altaarschilderij waarover men, gelet op de preciese aanduiding van de maten, wellicht beschikte.

Het model van het retabel, waarnaar verwezen werd, was blijkbaar bekroond met een gebeeldhouwde voorstelling van Sint-Jan. Er werd evenwel besproken dat *in plaetse van het beelt van Sint Jan sal gesneden worden het beelt van Sint Bastiaen naer behoorte, als oock de hoochde ende dicke naer proportie* van het modelbeeld (13).

Het te verwerken eikehout moest *sijn van goedt droog wageschodt* (14) *sonder speck vierich* (door vuur aangetast) *ofte quade weeren*.

Het retabel diende tegen Pasen of uiterlijk tegen Sinksen 1662 geleverd te worden.

De overeenkomst werd gesloten voor de som van 38 ponden groten die in *drij paymenten* zou vereffend worden, de eerste van 8 ponden op Kerstavond 1661, de tweede van 16 ponden bij de levering en de laatste van 14 ponden tegen Bamis (Sint- Bavomis = 1 oktober) 1662. Uiteindelijk ontving Carel Tack op 9 maart 1663 een laatste afbetaling van 6 ponden 10 schellingen uit handen van de kerkmeester Gillis Braet.

Twee jaar later, in 1665, werd de *schilderije inden hooghen authaer* herschilderd (wellicht gerestaureerd) door Pieter de Plat *schilderaere tot Ghendt* (15). Hij schilderde tegelijkertijd ook *twalf standaardekens*

(vaantjes) *ter eere van Sinte Petrus*. Deze werken namen vier dagen in beslag gedurende dewelke hij en zijn knecht de kost kreeg. Als loon werd hem 10.16.0 ponden groten uitbetaald.

Albert MARTENS, Gent

Noten

- (1) J. VAN DE CASTEELE, A.MARTENS, *Hansbeke in de visitatieverslagen van bisschop Antoon Triest*, in *Het Land van Nevele*, jg. XIX (1988), afl. 2, blz. 131-145.
- (2) Nicolaas De Roose alias De Liemaecker, schilder van historische taferelen, werd in 1601 te Gent geboren en stierf er in 1644. Hij behoorde tot de Vlaamse school, was leerling bij zijn vader Jacques glasschilder, van Marcus Geerards de Jonge, en vervolgens van Otto van Veen tegelijkertijd als Rubens. Hij werd meester te Gent in 1624 en gildedecken in 1626 en 1636. Hij werkte aan het bisschoppelijk hof van Paderborn (Nordrhein-Westfalen, Duitsland) maar kon er niet aarden en keerde naar Gent terug. Hij schilderde 12 grote werken, samen met Caspar de Crayer, ter gelegenheid van de intrede van Ferdinand van Oostenrijk (1609-1641), kardinaal-infant, zoon van Filips III van Spanje. De Sint-Niklaaskerk te Gent bezit van hem: De Goede Samaritaan, Sint-Nicolaas, De val der Engelen. Ook andere Gentse kerken bezitten werken van hem, evenals enkele Vlaamse musea; Brugge: De Drievuldigheid, Gent (Schone Kunsten): De Drievuldigheid, De H.Familie, De verheerlijking van de Maagd Maria, De H.Familie in een tuin, De kroning van de Maagd Maria, Het visioen van de H.Hyacinthe, Sint-Norbertus, Sint-Bernardus en Sint-Benedictus biddend voor de H.Maagd, Gent (Bijloke): Alexander en Diogène.
(E.BÉNÉZIT, *Dictionnaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs*, deel 6, 1976, blz. 658).
- (3) Gelet op het voorgaande moet de bisschoppelijke notitie "nulla tabula" in hetzelfde visitatieverslag wellicht begrepen worden als "er is geen enkele tabel" (van godvruchtige fundaties) en niet als "er is geen enkel schilderij" hoewel "tabula" in klassiek latijn o.a. schilderij op hout betekent.
(J.VAN DE CASTEELE, A.MARTENS, *Hansbeke in de visitatieverslagen van bisschop Antoon Triest, o.c.*, blz. 135).
- (4) Marten Robijt huwde te Hansbeke op 12.02.1641 met Petronilla Bekaert die er op 09.10.1646 overleed. Hij hertrouwde te Hansbeke op

- 04.06.1647 met Livina Verstraeten. Ze stierf er op 18.04.1666. Hij overleed er op 01.10.1679, 80 jaar oud. In 1643 pachtte hij 1.200 roeden land, waarvan 1.063 roeden omhaagd, op de wijk Reibroek-Kippendonk.
- (5) Bartholomeus Bauwelynck, gehuwd te Hansbeke op 08.08.1630 met Martina Pycke, woonde er omstreeks 1643 op een hofstedeken van 220 roeden in de *wyck Kerke en Voorde*. Van hen werden te Hansbeke 5 kinderen gedoopt: Joos, Barbara, Jan, Pieter en Maria. Meus stierf te Hansbeke op 6 mei 1646.
 - (6) Frans Van De Putte (zoon van Gheeraert en Joanna Vanmoerbeke) was gehuwd met Suzanne Martens (dochter van Jan en Barbara Speeckaert). Hij was te Hansbeke gedoopt op 08.04.1625, huwde op 21.06.1643 en stierf er op 25.05.1678. Zij overleed er op 21.11.1684, 60 jaar oud. Ze hadden 8 kinderen, allen te Hansbeke geboren tussen 1644 en 1665.
 - (7) Een retabel is een opgaande vaak met loofwerk en beelden versierde achterwand van een altaar, met of zonder vleugels.
 - (8) Petrus Swevers werd te Brussel ca. 1616 geboren. Hij behaalde de baccalaureaatsgraad in de godsgelertheid aan de Alma Mater te Leuven, waar hij in 1639 als student werd ingeschreven. Hij was aanvankelijk onderpastoor te Zwiendrecht (1641-1643) en pastoor op Polder van Namen (22.09.1643-1646). Vanaf 09.01.1646 was hij pastoor te Hansbeke. Hij werd op 5 december 1681, benevens zijn pastoraal te Hansbeke, als deken van Deinze benoemd. De nieuwe pastoor-deken bleef de pastorie van Hansbeke bewonen. Het ambt van deken te Deinze was immers niet noodzakelijk verbonden aan de titelparochie van het dekanaat. Hij overleed te Hansbeke op 30.01.1694, 78 jaar oud, en werd in de kerk begraven.
(F.MICHEM, *De parochiegeestelijkheid in het Meetjesland tijdens het Oud Regiem*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 32 (1981), blz. 99).
 - (9) Anthone Scherlinck (fs Cornelis?) werd in 1658 baljuw van de heerlijkheid van Hansbeke en vervulde dit ambt tot aan zijn dood. Hij stierf er op 29.12.1670, 45 jaar oud. Hij werd in de kerk aan het altaar van de H.Maagd begraven.
 - (10) Michiel Van Vynckt (fs Pieter) was te Hansbeke burgemeester in de perioden 1654-69 en 1676-78. Hij bewoonde een eertijds bewalde hofstede ten westen van de *leyaersbilck* op de zuidkant van de Zandestraat (nr. 90, lle beloop op de *figuratieve caerte* van Hansbeke anno 1700 door Joos De Deken senior, eigendom thans bewoond door

Frank Sucaet, Palestraat 20). Hij bewerkte anno 1643 ongeveer 17 gemeten land. Hij huwde een eerste maal te Hansbeke op 28.09.1632 met Livina Maenhout, dochter van Abraham en Sara Standaert. Ze schonk hem vier kinderen maar stierf reeds op 05.07.1650. Hij hertrouwde te Hansbeke op 20.04.1651 met Francisca De Clercq fa Jan (*Hansbeke 30.09.1625, +Hansbeke 29.03.1702). Hij overleed er op 15.10.1680, 74 jaar oud.

- (11) Gillis Braet (fs Jan) huwde te Hansbeke op 23.07.1646 met Maria Claeys (+Hansbeke 28.08.1697). Volgens het landboek, daterend van ca. 1643, bewoonde hij vanaf 1656 een hofstede ten noorden van het *Leenstraetjen* (nr. 99, IVe beloop, op de *figuratieve caerte* 1700, eigendom thans bewoond door P. Bergez-Moerman, Vaartstraat 31). Uit een notitie in de kerkrekening van 1660, door hem zelf als kerkmeester voorgelegd op 6 maart 1663, blijkt dat hij schipper was: *den doender deser brengh in vytgeven het gone den selven heeft verdient int voeren met sijn scip seeckere materialen dienende tot dese kercke alsoock diversche voederen gevoert te hebben van die vaert naer die kercke geladen met die materialen voorn(oemt), alles bij notitie daer van gehouden tot negen voers soo scipvracht als wagenvracht ter somme van 1p vs viigr*. Gillis Braet stierf te Hansbeke op 01.03.1681, 67 jaar oud.
- (12) Binnen het burggraafschap van Gent, waartoe Hansbeke behoorde, bedroeg 1 lengtevoet = 10 duimen = 0,2753 m.
- (13) De keuze van een beeld van Sint-Sebastiaan als bekroning van het retabel zou kunnen wijzen op het bestaan toentertijd van een (bloeiende) Sint-Sebastiaansgilde te Hansbeke, die misschien (een deel van) de onkosten van de altaarwand hielp betalen.
- (14) *Wageschot* = rechtdradige gladde dunne eiken planken, gezaagd uit over de volle lengte gekloofde stammen.
- (15) E.BÉNÉZIT (deel 6, blz. 596) vernoemt een Pieter Le Pla of Leplae, schilder. Hij werd te Gent in 1630 geboren en stierf na 1685. Hij behoorde tot de Franse School en heeft te Gent aan talrijke openbare monumenten gewerkt. Mogelijk is de door E.Bénézit vernoemde "Leplat" (zonder voornaam), schilder, uit de Vlaamse School, van portretten en godsvruchtige onderwerpen te Gent in de 17e eeuw, één en dezelfde persoon. Pieter Le Pla had een zoon Gillis, schilder, te Gent geboren in 1656 en in 1724 overleden. Hij behoorde tot de Vlaamse School en was in 1692 meester van de Gentse gilde.

Bijlage.

Op den eersten desember XVI° eene sestich soo is dat Mre Chareles Tack schrijnwercker van sijnnen style heeft veracordeert met den pastoor ballieuw burgemeestere ende kerckmeesters der prochie ende heerlijkheit van Hansbeke ende hem verobligerende op te maecten ende te leveren eenen spiecen ofte schrijnwercken altaer binnen de kercke vande selve prochie alles op dese naevolgende conditien te weten dat den selven altaer hoog sall weesen gemeten vanden altaer steen opperwaerts tot drij en twintich voeten, breed elf voeten, het buyte wercken alles buyten listen ende mouleuren die in de breedte niet begrepen en is, aengaende het binnenwerck ofte plaetse vande schilderije breedt seven voeten ende hooch tot negen, alles volgende het vuytwijsen vande moddele de voors. pastoir balieuw burgmre ende kerckmrs vooren gehauden, dat is in plaetse van het beelt van St Jan sal gesneden worden het beelt van St Bastiaen naer behoorte van het beelt als oock de hoochde dicke vande beelden naer proportie van het werck alles vande voornoempde heeren te doen snijden schrijnwercken ende volcommelijck te leveren binnen de voors. kercke den toecomenden paeschen XVI° tweeensestich ofte vuyterlijcken te Zynxen dach daer naer volgend wel verstaende dat alle haut totten selven altaer dienende moet sijn van goedt droog wageschodt sonder speck vierich ofte quade weeren, alles tot virificatie vande br ende mannen hun dies verstaende waer het saecke dat tusschen de contractanten eenich different ofte verschil quame te rijsen, voor welcken altaer te maecten ende leveren hebben de voorn, besteders beloofft te geven ende te betaelen aen voors. mre Chareles Tack de some van acht en dertich ponden grooten, te betaelen in drij paymenten te weten tot acht ponden grooten kerssavondt naerstcommende, het tweede bedraeghende sesthien ponden grooten ten daege vande leverynghe ende de resterende veerthien ponden grooten te Bamisse naestcommende, tot volbrengen van alle tgone voors. soo hebben sij lieden respective contranten des contract onder teeckent, data ut supra.

Petrus Swevers
bij mij Michiel Van Vynck

Anthone Scherlync
Gillis Braet

(Kerkarchief Hansbeke, los blad bij de kerkrekening van 1660).

UIT HET EIGENTIJDSE KERKARCHIEF VAN MERENDREE

In aansluiting op een vorig artikel(1) volgen enkele merkwaardige bijzonderheden uit het kerkarchief van de 20e eeuw.

Klassering van een deel van de kerk (1910).

Ingevolge brieven van de gouverneur van Oost-Vlaanderen, respectievelijk van 6 juni en 30 juli 1910, bezochten een vijftal afgevaardigden van de Koninklijke Commissie voor Monumenten op 15 november 1910 de kerk van Merendree met het oog op haar klassering onder de monumenten van de eredienst.

Na dit inspectiebezoek schreef Ch. Lagasse-De Locht, president van de Commissie, op 22 december daaropvolgend een brief aan de gouverneur. Hierin werd medegedeeld dat het koor, de kruisbeuk en de toren, opgetrokken in breuksteen en daterend uit het romaanse tijdvak, evenals de drie eerste traveën van de kerk, gebouwd in baksteen en dagtekenend van de derde periode van de spitsbogenstijl, de enige oude delen uitmaakten die voor klassering in aanmerking kwamen.

Men beschreef het koor als vierhoekig, op voortreffelijke wijze gepolychromeerd evenals de kruisbeuk door Theodoor Janssens, in de kap doorboord met een drielichtvenster, de zuidkant ingenomen door een verhoogde als oksaal dienende galerij.

Men merkte op dat de kerk hersteld en vergroot was in 1879 volgens een ontwerp van August Van Assche architect, en 13 jaar later in 1892 andermaal door dezelfde bouwkundige werd gerestaureerd(2).

Men erkende dat de kerk enkele interessante voorwerpen bezat: een eikenhouten gebeeldhouwde preekstoel van 1698, een koorgestoelte in Vlaamse renaissancestijl, een communiebank van marmer en smeedijzer in Lodewijk XV stijl, twee houten beelden namelijk een beeld van Sint-Radegonde en een mirakuleus Mariabeeld beiden uit de 18e eeuw, en een smeedijzeren hek in Lodewijk XV stijl (1762) vóór de muurnis met H.Graf in de noordzijbeuk.

**Zuidgevel van de kerk van Merendree.
(Foto ACL-Brussel, overgenomen uit
Appeltjes van het Meetjestand, jg. 31 (1980), blz. 16.)**

Gelet op *het bijzonder artistieke karakter dat het geheel van de kerk bezit* (sic), rangschikte de Koninklijke Commissie voor Monumenten nochtans enkel de toren, het koor, de kruisbeuk en de drie eerste traveën van de kerk onder de monumenten van de eredienst-3e categorie.

Plaatsing van de gebrandschilderde glasramen in de benedenkerk (1911-1912).

Aan de plaatsing in 1911-1912 van de gebrandschilderde glasramen in de benedenkerk door het werkhuis Gust Ladon te Gent(3), zijn nogal wat palavers voorafgegaan.

06.01.1909

Gust Ladon, glasschilder, stuurt aan pastoor Henri Van Beveren een prijsofferte en een ontwerp-tekening voor het leveren en plaatsen van gebrandschilderde glasramen in de benedenkerk. Het ontwerp voorziet een apostelfiguur in het middenlicht van de drielichtvensters. De prijs per raam bedraagt 450 fr., het gebruik van de nodige stellage niet inbegrepen.

25.10.1909

Kanunnik Gabriel Vander Gheyn, lid van de Bisschoppelijke Commissie voor Kerkgebouwen, deelt officieus aan de pastoor mede dat het voorgestelde ontwerp door de Commissie als onwaardig voor de auteur als voor de kerk bestempeld werd, en dat de aangezochte ontwerper reeds beloofd had een nieuw voorstel uit te werken.

10.12.1909

Kanunnik F.Claeys-Bouuaert laat weten dat het nieuwe ontwerp met drie heiligen per venster volgens de Bisschoppelijke Commissie *het eerste ontwerp verre overtreft in opzicht van kunst en van oudheidkunde*. Hij vraagt dat de pastoor de schenkers van de ramen van deze zienswijze zou overtuigen. *Het ware zelfs beter, schrijft hij, een deel van het ontwerp volgens de regels der kunst nu te verrichten dan het gehele plan op een onvolmaakte wijze uit te voeren.*

17.12.1909

Pastoor Van Beveren ontvangt een brief van Ladon met de mededeling dat de kosten voor levering en plaatsing van de ramen volgens het tweede ontwerp

het dubbele zullen bedragen van de kosten van de ramen volgens het eerste ontwerp.

22.12.1909

Pastoor Van Beveren antwoordt aan kanunnik Claeys-Bouuaert dat de weldoeners van de kerk hun gift niet wensen te verhogen, dat intussen reeds twee schenkers overleden zijn en dat het in de benedenkerk zo duister zal worden als in het koor bij het plaatsen van ramen volgens het tweede ontwerp. Hij vraagt dat een lid van de Bisschoppelijke Commissie, samen met Ladon, zich ter plaatse hierover zou komen vergewissen.

15.01.1990

Kanunnik Claeys-Bouuaert deelt aan de pastoor mede dat de Bisschoppelijke Commissie zijn opwerpingen ónvolgende acht en het ontwerp *van een beeld per venster* niet kan goedkeuren.

18.01.1910

Kanunnik Vander Gheyn schrijft aan de pastoor (*mon cher Henri*) andermaal een vertrouwelijk briefje. Hieruit blijkt dat het eerste ontwerp eigenlijk door pastoor Van Beveren aan Ladon opgelegd werd. De kanunnik zelf vindt dit ontwerp *lamentabel*. In de Bisschoppelijke Commissie was men verbaasd dat Ladon, een kunstenaar met een gevestigde faam, er mede instemde. Niet de kunstenaar werd afgewezen, wel het ontwerp dat men niet als zijn gewrocht beschouwde. Om tegenover zijn weldoeners geen gezichtsverlies te lijden, raadt Vander Gheyn de pastoor aan het ontwerp, dat door de Bisschoppelijke Commissie afgekeurd werd, toch aan de gouverneur over te maken. Nadien kan hij, die zelfs bereid was zich tegen de ideeën van de Bisschoppelijke Commissie te verzetten, de Provinciale Commissie voor Monumenten en de Koninklijke Commissie voor Monumenten te Brussel, die het ontwerp stellig als onaanvaardbaar zullen terugzenden, als zondebokken aanwijzen. Tenslotte spreekt de kanunnik de hoop uit dat de schenkers zich zullen vrijgeviger tonen of zich onder elkaar zullen verstaan om desnoods met twee tesamen één venster volgens het duurdere ontwerp te bekostigen.

Bij gemis van nadere gegevens is het niet duidelijk hoe aan deze aangelegenheid uiteindelijk een andere wending gegeven werd.

08.01.1911

Want ongeveer een jaar later bestelt de kerkfabriek bij Ladon negen glasramen: de ramen 1, 4 en 6 in de noordelijke zijbeuk, de 5 ramen in de zuidelijke zijbeuk en het raam in de westgevel ervan.

10.02.1911

Ladon verbindt zich tegenover de kerkfabriek tot het maken, vervoeren en plaatsen van *de kleine zijdebeukvensters met in ieder een apostelbeeld* voor de eenheidsprijs van 480 fr., de verkorte venster boven het zuidportaal voor 420 fr. en de grotere venster in de westgevel *ook met een apostelfiguur* voor 545 fr., exclusief het gebruik van de nodige stellingen.

07.04.1911

De kerkfabriek verzoekt Ladon ook het glasraam in het westelijk venster van de noordelijke zijbeuk te plaatsen.

07.06.1911

Ladon laat weten dat, indien hij tijdig de drie nog ontbrekende teksten van de raam-inscripties ontvangt, de vensters de volgende maandag over acht dagen zullen kunnen geplaatst worden. Meteen bepaalt hij zijn prijs voor het plaatsen van het glasraam *achter de calvarie* (in de westgevel) op 675 fr.

15.11.1912

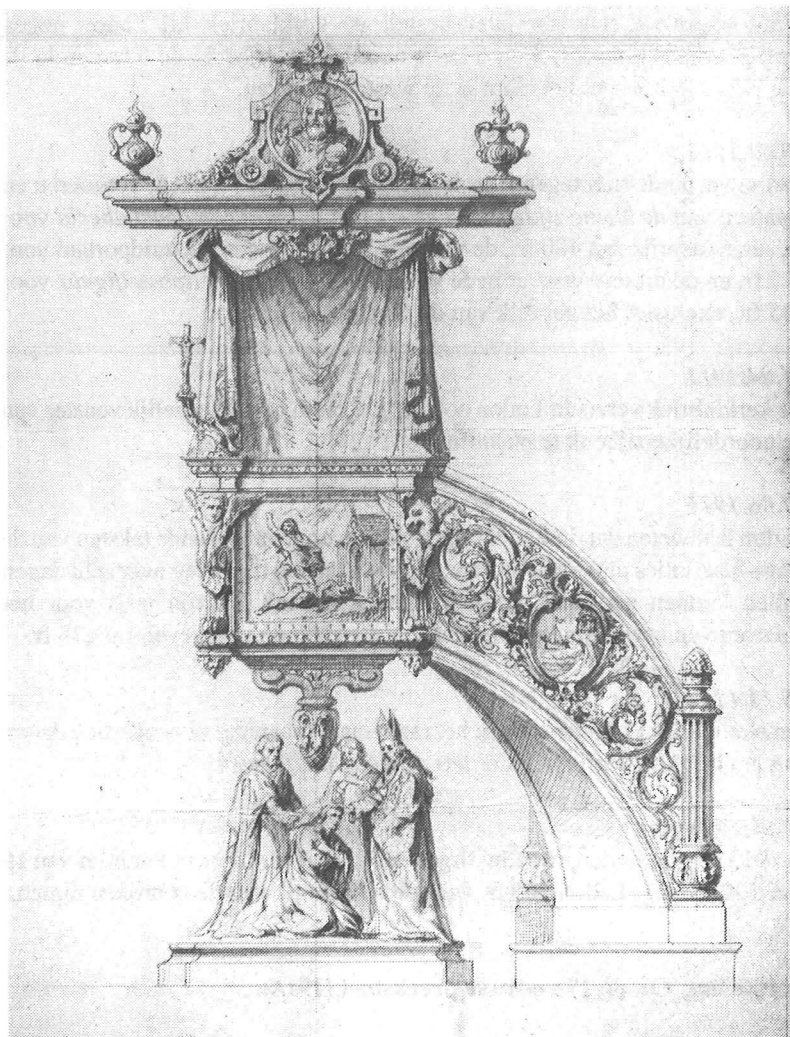
Tenslotte deelt Ladon mede dat het raam maar maandag over veertien dagen kan geplaatst worden omdat er *iets scheelt aan de oven*.

15.05.1913

In 1913 beschadigden kwaadwilligen een viertal kerkrampen. Per brief van 15 mei 1913 vraagt Ladon 765 fr. voor de restauratie van de gebroken ramen.

Herstelling van de 17e-eeuwse preekstoel (1914).

In het kerkarchief berust een beknopte beschrijving en kostenraming van uit te voeren werken tot herstelling van de predikstoel. De documenten dateren van 23 februari 1914 en werden opgemaakt door Fr. Van Hove, bouwkundige te Gent.

Potloodtekening van een predikstoel,
berustend in het kerkarchief van Merendree.
Is dit een kansel die ooit voor
de kerk van Merendree bestemd was?

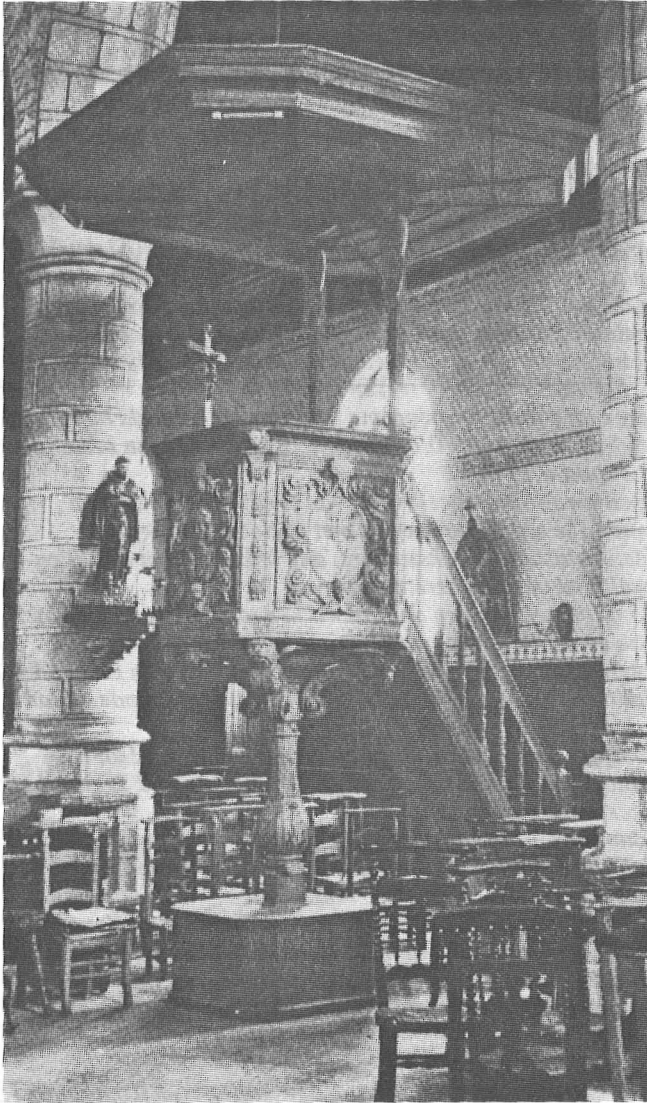
Transcript

– zorgvuldig uiteennemen en vervoeren van den predikstoel buiten de aanhorigheden der kerk	75,00
– Leveren en plaatsen van een voetstuk (0,95 x 0,95 x 0,10) in gepolijste granit, 1e hoedanigheid, met schuine hoeken en afgeronde kanten	50,00
– Leveren en plaatsen eener trapbloktrede (1,06 x 0,33 x 0,18) in gepolijste granit, 1e hoedanigheid, met lijsten, enz.	35,00
– Leveren en plaatsen van een nieuwe trap in eik van Slavonië, 1e keus, met dubbele leuning, treden 0,03 dikt, stootberden en onderbekleding van 0,015 dikte, met achterkant verdeeld in paneelen bij middel van opgelegde lijstjes, stijgers, balusters en handloopers van zelfde belijstingen als die van bestaande trap, plaatsen enz enz (9 treden aan 25 fr.)	225,00
– Leveren en plaatsen van groote traptermen in eik als hiervoren gezegd is, van 0,115 x 0,115 zijden, lijstwerk als van bestaanden, enz (2 stuks à 15 fr.)	30,00
– Gansch nieuw onderdeel (voet) van predikstoel in eik van Slavonië (1e soort), voetregels met bekleedingen, groote midden baluster, 4 hoeksteuners, alle onkosten van modellen en beeldhouwwerk, ijzere trekker van 0,025 diameter, midden door te werken tot onder plankenvloer van den stoel en stevig vastgezet en opgeschroefd enz.	400,00
– Vervolledigen en herstellen van alle ontbrekende en beschadigde beeldhouwwerk aan evangelisten den stoel schragende of aan alle andere deelen van den stoela	50,00
– Inkorten, uitbreeden, belijsten en versieren met bestaande beeldhouwwerk der twee staanders van het plafond in eikenhout als hiervoren gezegd is	30,00
– Rondom verminderen tot aan de 1ste lijstverdeeling van het plafond, vervanging en vernieuwen van ontbrekende of slechte deelen enz	35,00
– Gesmeed ijzer van alle maten voor veranderen en verlengen van het hangwerk van plafond, ook alle bijwerken en 3 maal schilderen	45,00
– Terugvoeren, alles volledig plaatsen en bijwerken	125,00
Totaal fr.	<u>1.100,00</u>
Eereloon bouwmeester 10%	110,00
Totaal fr.	<u>1.210,00</u>

Gent 23 februari 1914

De bouwkundige

Fr. Van Hove

Preekstoel van de kerk van Merendree.
(Foto ACL-Brussel, overgenomen uit
Appeltjes van het Meetjesland, jg. 31 (1980), blz. 43.)

De werken bestonden dus uit het plaatsen van een nieuwe marmeren steunvoet en een eiken draagschacht van de predikstoel, het plaatsen van een nieuwe eiken trap, het verlagen van het klankbord en het herstellen van het beschadigde beeldhouwwerk.

Het lag in de bedoeling deze herstellingswerken door een bekwame beeldhouwer in regie te laten uitvoeren. Een zekere Remi Rooms uit Gent stuurde het bestek en bijhorende tekeningen op 15 juni 1914 aan pastoor Henri Van Beveren terug met de mededeling dat hij bereid was het werk tot een goed einde te brengen voor een voorlopige richtinggevende prijs van 1.523,50 fr.

De oorlog heeft echter de uitvoering van dit reeds goedgekeurd project verhinderd(4).

Oorlogsschade aan kerk en Mariakapel (1918).

Tijdens de Slag van Overbroek, omstreeks 23 oktober 1918, werd door de Belgische artillerie schade veroorzaakt aan de toren, de kerk en haar meubilair(5). Ook de Mariakapel aan de Kalebrug werd bijna volledig vernield, alleen de voorgevel en de grondvesten van de andere muren waren nog overgebleven(6). Desbetreffend werd een schadeloosstelling van 108.240,04 fr. bij beslissing van 19 september 1923 toegekend.

De herstellingswerken aan de kerk werden met tussenpozen in de jaren 1922-1924 uitgevoerd door Henri Luttens metser, Frans Morthier-Nieuwland timmerman, Leon Martens zinkbewerker en Th. Van Wassenhove schilder, allen vaklieden te Merendree. De restauratie van de gebrandschilderde kerkramen geschiedde deels door Justin Peene-De Lodder te Brugge (Oud Huis Henri en Jules Dobbelaere), deels door Gust Ladon glasschilder te Gent. H.J. Dubois, steenhouwer te Gent, herstelde de marmeren kerkvloer. L. Meere-Verdonck, horlogemaker te Gent, repareerde het torenuurwerk en de wijzerplaten. Louis De Paepe, schrijnwerker te Merendree, vermaakte de beschadigde kerkstoelen en Zuster Maria (Melanie Schelstraete), kloosteroverste te Merendree, gelastte zich met het herstellen van de processiegewaden. Th. Bekaert et Fils, constructeurs te Merendree, leverden bouten, nagels, enz. Tenslotte haalde August De Schrijver, voorman te Merendree, zavel op 't Eiland, hout, glas en onderdelen van het uurwerk te Gent.

Intussen werd ook de Mariakapel aan de Kalebrug door Henri Lutten heropgebouwd. Frans Morthier maakte de centers voor deur- en raamopeningen, plaatste het gebinte, het houten plafond, de raamkozijnen en de ingang deur. Oscar Lambert-Maertens, smid te Merendree, leverde de muurankers en herstelde het ijzeren kruis. Tenslotte werden de vensterruiten ingezet en het interieur van de nieuwe kapel geschilderd door August De Clercq-Verhelst, schilder te Merendree.

De kosten van de herstellingswerken bedroegen gezamenlijk 107.521,66 fr. waarvan 99.188,91 fr. besteed werd aan de restauratie van de gebouwen, 8.832,75 fr. aan de meubilering.

Brandverzekering van kerk en pastorie (1940).

Met ingang van 15 maart 1940 onderschreef de kerkfabriek een brandverzekering bij "General Accident fire and life Assurance Corporation" te Antwerpen waarvan Achiel Leenesonne, lid van de kerkraad, verzekeringsagent was. De gewaarborgde risico's waren: kerkgebouw, toren, sacristie en aanhorigheden (90.000 fr.), inboedel van de kerk (40.000 fr.), pastorie en aanhorigheden (25.000 fr.), toneel- en vergaderzaal (10.000 fr.), inboedel van de parochiezaal (5.000 fr.). De premie op het verzekeringsbedrag van 170.000 fr. bedroeg 93,50 fr.

Er liep toen nog een verzekeringscontract tegen brand en bliksem bij de "Belgische Maatschappij van Algemeene Assurantien" voor een bedrag van 471.000 fr.: kerkgebouw, toren, sacristieën en aanhorigheden (285.000 fr.), inboedel kerk (60.000 fr.), zilver en goudwerk (36.000 fr.), pastorie en aanhorigheden (75.000 fr.), vergaderzaal (15.000 fr.). Premie 247 fr.

Door tussenkomst van Achiel Leenesonne werden per 1 juni 1943 de voorgaande overeenkomsten vervangen door een algeheel contract bij de "Brandverzekeringsmaatschappij Victoria" met maatschappelijke zetel te Berlijn en gevolmachtigde vertegenwoordiger te Antwerpen. De premie bedroeg 386,50 fr., het verzekeringskapitaal 710.000 fr.: kerkgebouw, toren, sacristie en aanhorigheden (400.000 fr.), inboedel kerk (150.000 fr.), pastorie en aanhorigheden (125.000 fr.), toneel- en vergaderzaal (30.000 fr.), inboedel toneelzaal (5.000 fr.).

Oorlogsschade aan kerk en pastorie (1940).

Op 25, 26 en 27 mei 1940 lag Merendree met korte tussenpozen onder Belgisch artillerievuur. De granaatontploffingen veroorzaakten heel wat schade aan de dorpshuizen, aan de kerk, de pastorie en de parochiale zaal. Volgens opmeting en raming van Henri Valcke, architect te Gent, beliep de schade aan de pastorie, bijgebouwen, tuin en roerende goederen 6.700 fr. De zaal van de verenigingen leed 4.900 fr. schade, de inboedel ervan 900 fr.

De vernielingen aan de kerk waren aanzienlijker. Het schadebedrag werd door architect Valcke (gebouw), Ladon (ramen) en Meire (uurwerk) gezamenlijk begroot op 120.024 fr. (onroerende goederen) en 8.100 fr. (roerende goederen).

Reeds op 2 augustus 1940, om 11 uur in de voormiddag, vond in de pastorie een openbare aanbesteding van de herstellingswerken aan de kerk plaats, die in Merendree en in de naburige gemeenten afgekondigd was. De ingestuurde prijsopgaven werden er geopend in aanwezigheid van architect Valcke en van de kerkraad bestaande uit Frederic Verstraete voorzitter, Alfons Vander Vennet schrijver, Achiel Leenesonne, Frederic De Vreese en Basiel De Craene pastoor. De gezamenlijke inschrijving voor het metsel- en timmerwerk (45.571 ,15 fr.) door de gebroeders Luttens, Maurits Geirnaert, Jules D'Haenens, Julien Claeys en René Georges, allen van Merendree, werd aangenomen. De herstellingswerken aan het dak werden toegewezen aan Louis Vits, schaliedekker te Ledeberg, voor 31.014,90 fr., de levering van blauwe en witte hardsteen aan Legon, steenkapper te Gent, voor 12.548,40 fr. De restauratie van de geschilderde glasramen werd voor 16.865 fr. toevertrouwd aan G.Ladon te Gent, die trouwens de ontwerper was van de ramen en de kartons ervan nog bezat.

In een briefje van 8 november 1940 aan pastoor Basiel De Craene verheugde Z.E.H. F.Claeys-Bouuaert, vicaris-generaal van het bisdom Gent, zich over de spoedige voltooiing van de herstellingswerken aan de kerk, die dank zij de tussenkomst van bereidwillige geldschieters mogelijk geweest was.

Albert MARTENS, Gent

Noten

- (1) A.MARTENS, *Uit het 19e-eeuwse kerkarchief van Merendree, in Het Land van Nevele*, jg. XXII (1991), afl. 2, blz. 162-169.
- (2) R.MOELAERT, *De Sint-Radegondekerk te Merendree en haar kunstpatrimonium, in Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 31 (1980), blz. 32-40.
- (3) R.MOELAERT, o.c., blz. 60-63.
- (4) R.MOELAERT, o.c., blz. 42.
- (5) R.MOELAERT, o.c., blz. 41.
- (6) J.LUYSSAERT, *S.Maria kapelle aen den meulen van Meerendre, in Het Land van Nevele*, jg. XIX (1988), afl. 1, blz. 67.

HET "AERDEKEN" TE MERENDREE

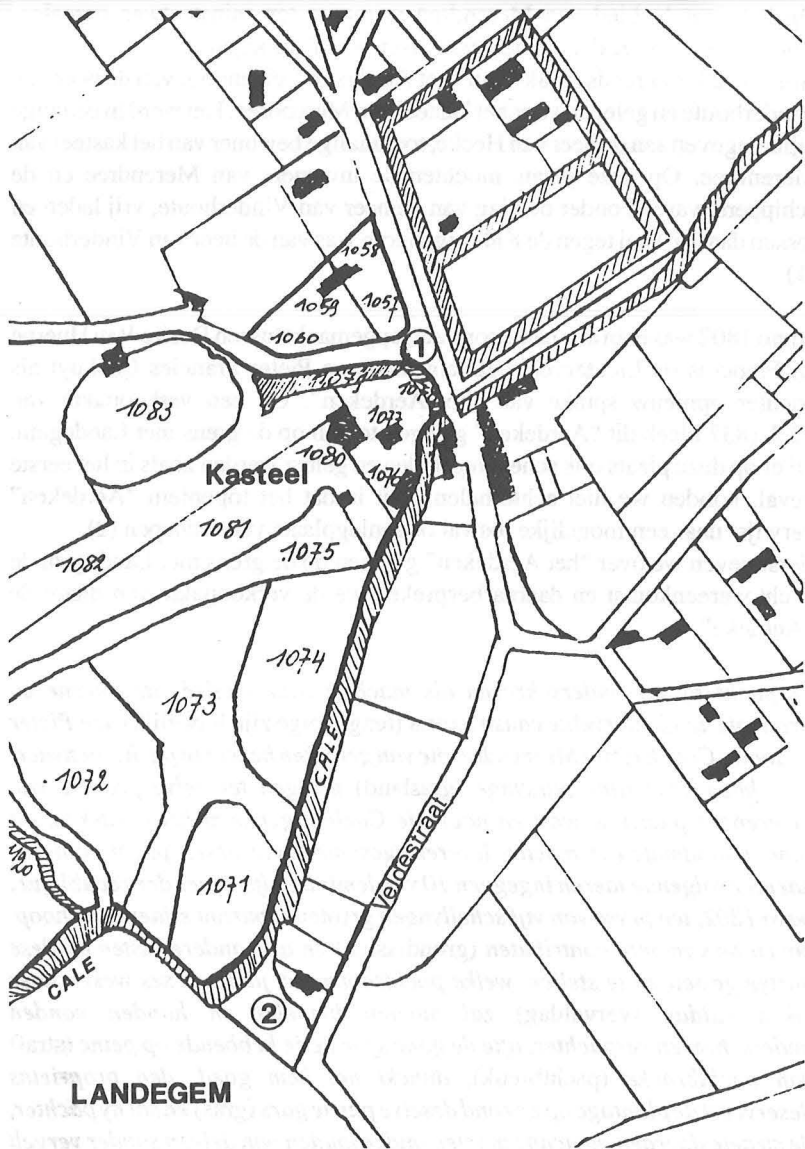
Op het grondgebied van Merendree waren er ten minste twee percelen, gelegen langs de Kale, die de naam "Aerdeken" droegen.

Anno 1723 is er reeds sprake van "het Aerdeken", eigendom van de heer van Vinderhoute en gelegen vóór het kasteel van Merendree. Het werd in eeuwige cijns gegeven aan de heer van Hecke, toenmalige bewoner van het kasteel van Merendree. Op deze plaats mochten de inwoners van Merendree en de schippers, varend onder de vlag van de heer van Vinderhoute, vrij laden en lossen daar de kaai tegen de Kale eigendom was van de heer van Vinderhoute (1).

Anno 1802 was er in een pachtcontract, opgemaakt tussen Desire Van Huerne en Francois de Lichtervelde als eigenaars en Pieter Francies Cockuyt als pachter opnieuw sprake van "het Aerdeken". Uit een verkoopakte van 23.3.1837 bleek dit "Aerdeken" gelegen te zijn op de grens met Landegem. Of er op deze plaats ook schepen geladen en gelost werden zoals in het eerste geval, konden we niet achterhalen. Feit is dat het toponiem "Aerdeken" verwijst naar een mogelijke loswal of aanlegplaats voor schepen (2).

Eerst geven we over "het Aerdeken" gelegen op de grens met Landegem de pachtvereenkomst en daarna bespreken we de verkoopakte van ditzelfde "Aerdeke".

Verpacht by my onderschreven als machtig over Desiré van huerne en Francois de Lichtervelde causa uxoris (tengevolge zijn huwelijk) aen Pieter Francies Couckuyt tot Meerendré, die van gelycken bekent in pachte aenvaert te hebben eene fijne garsynge (grasland) gelegen ter selve prochie van Meerendré paelende west en noort de Caelen, genaemt het aerdeken, dit sonder landmaten te moeten leveren, geschiedende desen pacht voor ses naereenvolgende jaeren ingegaen 10 vendémiaire elfste jaer der republique, bavo 1802, ten pryse van vijf schellyngen gr(oten) courant s'jaers den hoop, boven de vonciere contributen (grondlasten) en alle andere lasten op dese partye gestelt en te stellen, welke pachtsomme hy jaerlycx ses weken naer elken valdag (vervaldag) zal moeten betaelen in handen vanden onderschreven verpachter, ofte de gone syne actie hebbende op peine (straf) van pachtbracke (pachtbreuk), dunckt het hem goed, den proprietas deserveert de plantage op en rond deselve partie gars (gras) en sal hy pachter, de straete daeraen paelende moeten onderhouden van delven sonder vergelt

(vergoeding), *mitsgaders dese partye gebruycken volgens costuyme. Het depecheren deser benevens de registrature blijft last van hem pachter. Aldus gedaen binnen Brugge desen 20 messidor elfste jaer. (9 juli 1803). Ond.(ertekend) door P.(ieter) Francies Cocquijt (3).*

Op 28 maart 1837 verkoopt mijnheer Francois, Graaf van Lichtervelde, gehuwd met Caroline Van Huerne wonende te Gent deze partij *hooiland met aerdelen* aan de heer Constantinus Gislenus Kervyn, grondeigenaar te Merendree. Op het ogenblik van de verkoop hadden de kinderen van Pieter Cocquyt dit hooiland in pacht voor een jaarlijkse pacht prijs van 2 fr. 72 centimes.

Dit hooiland was, zoals blijkt uit de pachtovereenkomst, eigendom van de familie Van Huerne, meer specifiek van Caroline Van Huerne, en dit bij erfopvolging van vrouw Caroline Joanna Le Poyvre douarière (weduwe) van M'her (mijnheer) Joannes Franciscus, Graaf van Carnin en Staden, grootmoeder langs moeders zijde van Caroline Van Huerne.

Deze koopakte geeft de juiste ligging van dit hooiland: sectie A nr. 1070, groot 12 a 60 ca, volgens het kadaster, doch volgens de eigenaars 14 a 74 ca. Het "Aerdeken" paalde ten noorden aan de Kale, daarover de heer Kervijn, ten oosten dezelfde (heer Kervijn), ten zuiden de straat van Merendree naar Landegem en ten westen de heer Priester van Hecke.

De koper kan vrij over het goed beschikken vanaf 1 oktober 1837, mits te betalen de bijzondere koopprijs van 327 fr. boven de rechten van zegel, registratie en alle andere onkosten eigen aan deze koop. Verder is de koper verplicht de grondlasten vanaf 1 januari 1837 voor zijn rekening te nemen tenware hij dit op de pachter kan verhalen. Tenslotte is de koper verplicht de *lastelijk erfdiensbaarheden die het goed zou kunnen bezwaren* te aanvaarden.

De verkoper bekent de 327 fr. van de koper ontvangen te hebben *in metallieke hier te lande in omloop zijnde geldspecien, waerlijk geteld, genumereerd en ter onderteekening deezer opgestreken.*

Indien de koper deze koopakte door een notariële akte wenst te vervangen, kan hij dit doen op eigen kosten (4).

L. NEYT

Noten

- (1) L.NEYT, *Twee verdwenen herbergen te Merendree, in Het Land van Nevele*, jg. XIII (1982), afl. 1, blz. 28-36.
Het "Aerdeken" was een driehoekige plaats gelegen langs sheerenstraete, ten oosten van neffens den vleughel vande brugge metten noek tot op den cant vande walvaud, is (vanden) heer van Hecke en de straete loopende naer den meulen, voorts lanckx de poorte en huysse van Heer van Hecke, suyt de Calene.
- (2) R.A.G., Familiefonds 3184.
- (3) Zie noot (2).
- (4) Zie noot (2).

OUDE EN NIEUWE KLOKKEN VAN DE SINT-PETRUS- EN PAULUSKERK TE HANSBEKE

Oorsprong van de klok (1)

De oorsprong van de klok moet waarschijnlijk in het midden van het tweede millennium vóór Christus in de omgeving van de Kaspische Zee gezocht worden. Van daaruit verbreidde zij zich zowel naar China als naar het nabije Oosten. Gedurende de gehele Oudheid bleef de klok uiterst klein, werd meestal van brons vervaardigd, soms ook van goud, en had duidelijk een bezwerende functie.

De huidige Europese klok is in wezen een schepping van de christelijke wereld. De afmetingen werden allengs groter en het model evolueerde naar de thans gebruikelijke vorm. De klok werd in een toren opgehangen.

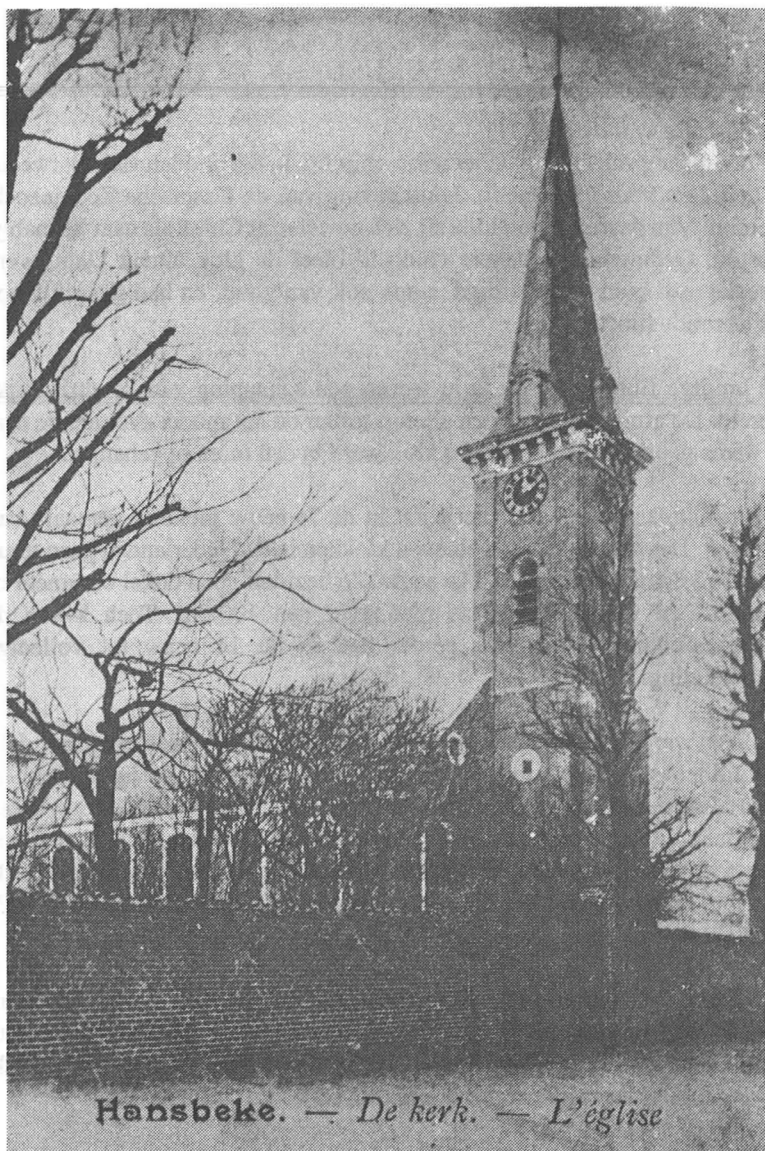
In onze streken werd voor het eerst in de 7e eeuw melding gemaakt van klokken. De oudst bewaard gebleven klokken in de Nederlanden gaan terug tot de 12e, misschien tot de 11e eeuw. Ze bezitten geen enkel ornament of opschrift en wegen doorgaans niet meer dan 100 kg. Toch kwam de klokkengieterkunst alhier niet eerder dan in de 14 eeuw tot volledige ontwikkeling.

Klokken werden toen reeds lang ook voor profane doeleinden aangewend. In de middeleeuwen had men de banklok, de werkklok, de brandklok, de stormklok, de tiendeklok. Ze vervulden in het leven van de middeleeuwer een zeer belangrijke functie, die vooral in de 20e eeuw vrijwel geheel verloren ging zodat de klok tegenwoordig, afgezien van de slag- of uurklok (2) en de speel- of beiaardklok, bijna uitsluitend nog in kerken als klep- en luiklok (3) gebruikt wordt.

De kolossale klok van het Kremlin, de keizersklok genaamd, weegt 200 ton. De zwaarste luiklok van België bevindt zich in de Sint-Romboutstoren te Mechelen. Ze werd in 1844 gegoten en weegt circa 9 ton. Het gewicht van de meeste luiklokken blijft echter doorgaans onder de 2.000 kg.

Oude klokken te Hansbeke

F. De Potter-J. Broeckaert vermeldten in hun kroniek over Hansbeke dat, medio vorige eeuw, in de toren van de Sint-Petrus- en Pauluskerk te Hansbeke

Hansbeke. — *De kerk.* — *L'église*

Kerk van Hansbeke, anno 1900.
(Verzameling Julien De Baets, Hansbeke.)

twee klokken hingen, door hen betiteld als *het klein kloksken* en de *grootte klok* (4).

Augustinus

Het kleine klokje, dat op heden nog steeds in de klokketoren hangt, draagt de volgende nederlandstalige inscriptie (5):

+ S. AUGUSTINUS A(nno) MDCCXXV
TOEBEHOORENDE HET CLOOSTER VAN BETEL
BESTIERT DOOR MOEDER URSULA DE MEESTER
P.M.H.R. JOES ROTSAERT
M.J. JOA ANT. TERWE
F. JOANNES PAUWELS G.

Volgens dit opschrift werd het klokje in 1725 gegoten door F. Joannes Pauwels van Gent (6). Het heeft een heldere sol-klank, een randdoormeter van 0,58 m, weegt 140 kg en draagt een kroon. Dit angelusklokje, met doopnaam Sint-Augustinus, werd bestemd voor het klooster van Betel, dat toen bestuurd werd door moeder Ursula De Meester. Bij de wijding fungeerden Joannes Rotsaert en Ant. Terwe respectievelijk als peter en meter.

Het klokje belandde in de parochiekerk van Hansbeke, heel waarschijnlijk na de afschaffing van de kloosters door keizer Jozef II in 1783 (7).

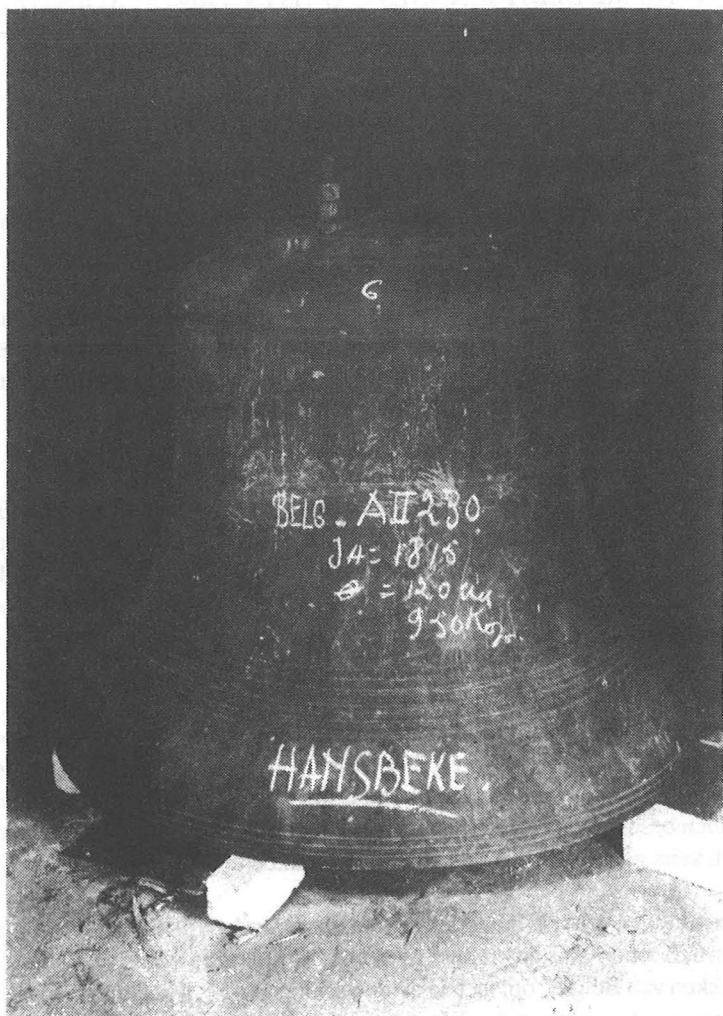
Martha I

De grote klok, met doopnaam Martha, werd te Leuven in 1845 gegoten door de klokkengieter Andreas Ludovicus Van Aerschoodt-Van Den Gheyn (8). Ze werd aan de kerk geschonken door de weledele heer Jan Baptiste van de Woestijne d'Hansbeke (°Gent 23.03.1775, +Gent 20.05.1858) kasteelheer (9), en zijn jongste dochter Marie Josephine (°Gent 19.05.1814, +Hansbeke 02.08.1847) (10).

Benevens ingegrifte afbeeldingen van heiligen en het wapenschild van de schenker, droeg de klok de volgende Latijnse tekst:

Weggevoerde en teruggebrachte klok Augustinus, door de opeiser genummerd Belg(ië) A II 230 J(aar) 1845 (n.v.d.r.: foutief jaartal) Ø 57 cm G(ewicht) 140 K. Foto genomen in de stapelplaats te Gent, 1943. (Copyright A.C.L. Brussel.)

Weggevoerde en verdwenen klok Martha,
door de opeiser genummerd
Belg(ië) A II 230 Ja(ar) 1845 Ø 120 cm 950 Kg Hansbeke.
Foto genomen in de stapelplaats te Gent, 1943.
(Copyright A.C.L. Brussel.)

MARTHA
DONO ME DEDIT JOANNES-BAPTISTA VAN DE WOESTIJNE
D'HANSBEKE
CUM DOMICELLIA MARIA-JOSEPHINA PRAENOBILIS DOMINE
ANNO DOMINI 1845
A.L.J. VAN AERSCHODT-VAN DEN GHEYN
ME FUDIT LOVANII

De klok, zonder kroon, met een grof-mi toon, had een hoogte van 0,90 m, een randoormeter van 1,20 m en een gewicht van 950 kg.

Ze werd licht beschadigd toen ze neerstortte bij de dynamitering van de kerktoeren op 19 oktober 1918 door terugtrekkende Duitse troepen. Na herstelling werd ze opnieuw, samen met de kleine klok, opgehangen in het klokkenhuis van de in 1922-1923 herbouwde toren (11).

Opeising van de klokken tijdens de tweede wereldoorlog

Tijdens de tweede wereldoorlog werden, in de loop van het jaar 1943, de bronzen klokken uit kerken en publieke gebouwen door de bezettende overheid opgeëist, op grond van de verordening van 19 december 1942 betreffende het aanmelden van metalen voorwerpen in België en Noord-Frankrijk, en naar Duitsland afgevoerd.

Gesteld voor het feit dat tot de opeising van de klokken werd overgegaan, verzamelde het „Commissariaat-Generaal voor 's Lands Wederopbouw” inlichtingen met het oog op het vaststellen van de archeologische of geschiedkundige waarde van klokken die als kunstvoorwerpen (zouden) kunnen beschouwd worden. Ook de bisschoppelijke overheden vroegen aan de dekens gegevens over de parochiale klokken in te winnen.

In de schoot van het Ministerie van Openbaar Onderwijs (Algemeen Bestuur voor Schoone Kunsten) richtte men een “Commissie voor het Behoud der Klokken van België” op, met de medewerking van het Ministerie van Justitie (Algemeen Bestuur van den Eeredienst), van het Secretariaat-Generaal van 's Lands Wederopbouw en van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen.

In akkoord met de geestelijke overheid werden door de vernoemde commissie

met de bezetter onderhandelingen nopens de opgeëiste klokken aangeknoopt.

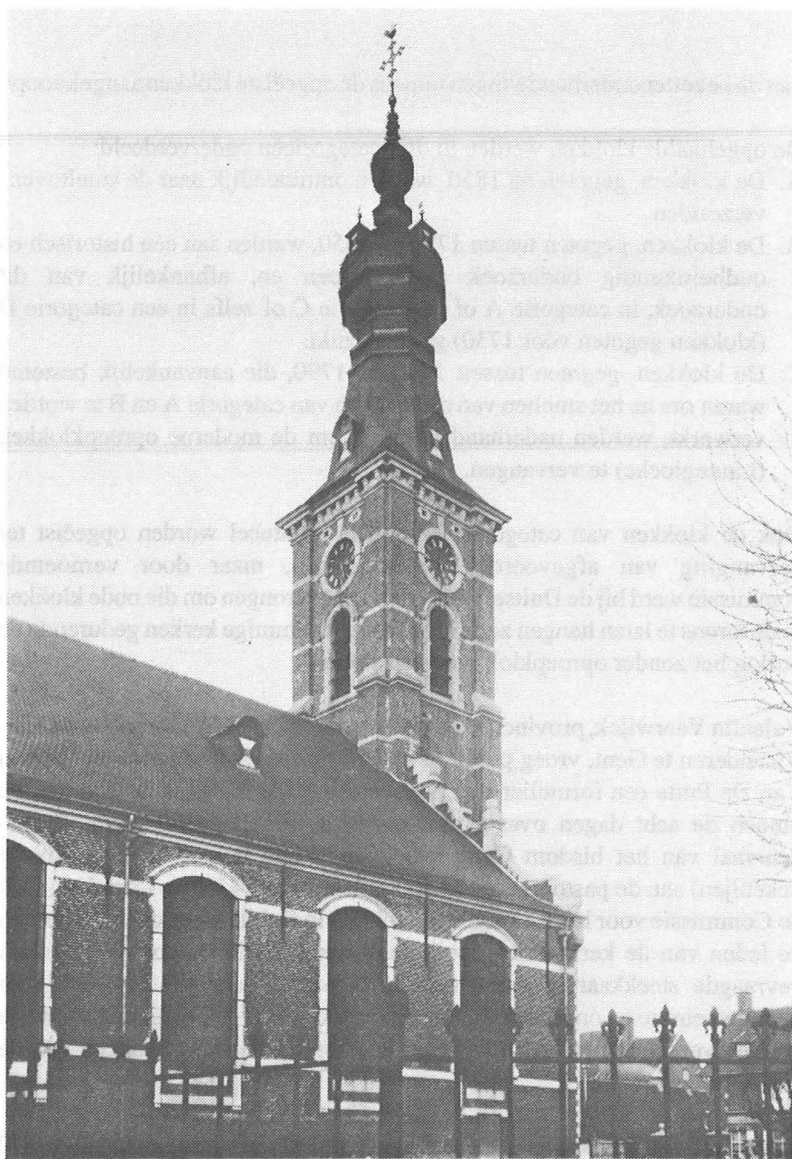
De opgehaalde klokken werden in drie categorieën onderverdeeld:

- A. De klokken, gegoten na 1850, werden onmiddellijk naar de smeltovens verzonden.
- B. De klokken, gegoten tussen 1790 en 1850, werden aan een historisch en oudheidkundig onderzoek onderworpen en, afhankelijk van dit onderzoek, in categorie A of in categorie C of zelfs in een categorie D (klokken gegoten vóór 1730) gerangschikt.
- C. De klokken, gegoten tussen 1730 en 1790, die aanvankelijk bestemd waren om na het smelten van de klokken van categorie A en B te worden verwerkt, werden naderhand bestemd om de moderne oproepklokken (Läuteglocke) te vervangen.

Ook de klokken van categorie D zouden eventueel worden opgeëist ter vervanging van afgevoerde oproepklokken, maar door vernoemde commissie werd bij de Duitse overheden aangedrongen om die oude klokken in de torens te laten hangen zelfs als daardoor sommige kerken gedurende de oorlog het zonder oproepklok moesten stellen.

Valentin Vaerwijck, provinciaal adviseur voor 's Lands Wederopbouw Oost-Vlaanderen te Gent, vroeg per brief van 16 maart 1943 aan pastoor Willem Van De Putte een formulier met gegevens over de klokken in te vullen en binnen de acht dagen over te maken. Mgr. F. Claeys-Bouuaert, vicaris-generaal van het bisdom Gent, vroeg op 1 juni daaropvolgend (via de dekenijen) aan de pastoors een steekkaart van iedere klok op te maken. Ook de Commissie voor het Behoud der Klokken in België wees de voorzitter en de leden van de kerkfabriek op de noodzakelijkheid de door het bisdom gevraagde steekkaarten nauwgezet in te vullen teneinde de vaak zeer onnauwkeurige en onvolledige lijst, opgemaakt door de Feldgendarmerie, te kunnen verbeteren en aanvullen met het oog op het rangschikken van de klokken.

Met een (drietalig) opvorderingsbevel van de "Oberfeldkommandantur 570 Gent", daterend van 9 augustus 1943, kwam de firma Van Campenhout uit Haren-Noord op dinsdag 17 augustus daaropvolgend de klok(ken) te Hansbeke ophalen. De nederlandstalige versie van de dwangbrief luidde als volgt:

De kerk Sint-Petrus en Paulus te Hansbeke;
Partieel zicht in N.O.-richting, vóór 1945.
(Copyright A.C.L. Brussel.)

Oberfeldkommandantur 570

- Der Verwaltungschef -

Az: gew.S./K.

Gent, den 9 August 1943

Aan het Kerkbestuur St Pieter und Paulus te Hansbeke,

Op grond van de verordening van 19 December 1942, betreffende het aanmelden van metalen voorwerpen in België en Noord-Frankrijk, Nr 92, uitgave 24 December 1942, wordt hierbij de inlevering van alle bronzen klokken van Uw kerkbestuur bevolen.

Moeten niet worden ingeleverd: Läuteglocke, gegossen 1.V.18 Jahrh(undert), Ø 1,22 m, Höhe 1,12 m (sic)

De firma Van Campenhout, Haren-Noord, is belast met het afnemen van de klokken.

Hierbij wordt gij opgevorderd deze firma toegang te verleen tot de gebouwen, waarin de klokken zich bevinden en ze toe te laten de klokken af te nemen.

Schade aan gebouwen of inrichtingen, welke door deze werken zou kunnen ontstaan, wordt billijkerwijze hersteld of vergoed.

De vergoeding voor de afgeleverde klokken zal door den Chef van het Militaire Bestuur nog vastgesteld worden.

Wie opzettelijk of door nalatigheid in strijd handelt met deze beschikking, namelijk het afnemen van klokken tracht te verhinderen of te bemoeilijken, wordt overeenkomstig § 7 van de verordening van 19 December 1942 gestraft.

*Für den Oberfeldkommandanten
Der Verwaltungschef
Im Auftrage*

MV-Inspektor

Het felle protest van pastoor Van De Putte tegen de ontheiliging van de klokken mocht niet baten. Omstreeks 13 uur liet men de kleine klok bij middel

van een kabel langs een galmgat op het kerkplein neer. Ze werd 's anderendaags afgevoerd naar het pakhuis 22 van de Gentse Voorhaven en er onder het "Lfd-Nummer 40 des Lagerbuches" ingeschreven. De pastoor kreeg een voorlopig ontvangstbewijs op datum van 18.08.1943, vermeldende dat een klok A II 230 j1845 met een onderste buitendiameter van 0,58 m meegenomen werd.

Het was toen reeds duidelijk dat hier iets fout liep. De weggevoerde klok dateerde niet van 1845 maar van 1725. De (foutieve) aanduidingen op het opvorderingsbevel, aangaande de klok die niet moest afgeleverd worden, hadden wellicht verwarring gesticht zodat men de grote klok met een diameter van inderdaad 1,20 m onaangeroerd in de toren liet hangen en de verkeerde klok uit de toren had gehaald.

Een drietal weken later, op woensdag 8 september, bracht men de kleine klok dan ook tot ieders verrassing terug om reden dat ze vóór 1730 gegoten en als een historische klok beschouwd werd. Maar ditmaal werd de grote klok langs het portaal neergelaten, terwijl de kleine klok aan de klokkestoel werd teruggeplaatst. De grote klok, versierd en gekroond door de parochianen, werd 's anderendaags naar de Gentse Voorhaven afgevoerd... zonder klepel, en er in het magazijnboek onder nr. 64 geregistreerd. De pastoor ontving een definitief ontvangstbewijs op datum van 17.09.1943.

Tot dan toe werden de twee klokken bij middel van afzonderlijke klokkerepen van op de luizolder geklept of geluid. De laatste klokkeluiders waren Kamiel Van Hove, Michel De Maegd en Gerard Van Hove. In 1947 werd het luiden en kleppen van de overgebleven kleine klok geëlektrificeerd door Jerome De Visscher te Gent voor de som van 24.850 fr. Marie Dossche (12), kostganger in het rusthuis van het klooster, gaf op 11 oktober 1947 aan de kerkfabriek een som van 5.000 fr. voor deze elektrificatiewerken. De kerkfabriek verbond zich jaarlijks een solemnele jaargetijde met nocturne, een H.Mis met assistentie en Libera aan de baar voor haar zielerust en deze van haar ouders en familieleden te laten celebreren. Dit eeuwigdurende jaargetijde zou gehonoreerd worden met de inkomsten van het luiden bij de begrafenissen die, aangezien er geen klokkeluiders meer moesten betaald worden, integraal aan de kerk toekwamen.

Nieuwe klokken te Hansbeke.

Martha II

Na het einde van de tweede wereldoorlog werden de door de bezetter weggevoerde klokken in twee categorieën gerangschikt:

- de klokken die in België, in Duitsland of elders (nagenoeg) ongeschonden werden teruggevonden;
- de klokken, die gebarsten, stukgeslagen of verdwenen waren.

De ongeschonden klokken werden opnieuw geplaatst door de zorg van de "Commissie voor het behoud, het terugvorderen en het herplaatsen van de klokken", die bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs opgericht was.

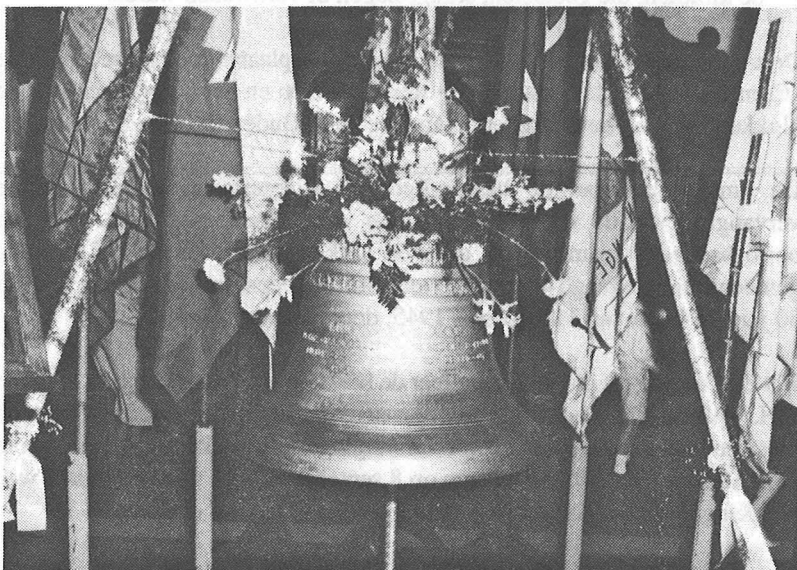
De omsmelting van de beschadigde of stukgeslagen klokken en de vervanging van de verdwenen klokken werd beschouwd als herstel van oorlogsschade. Ze moest(en) door de kerkfabriek in kwestie of door de gemeente aangevraagd worden en werd(en), bij toepassing van het besluit van 30 juni 1941 en van 31 augustus 1945, door de staat vergoed.

Het duurde nog tot in 1949 vooraleer de kerkfabriek, onder het pastoraat van E.H. Willem Van De Putte, een prijsaanvraag uitschreef voor het gieten en plaatsen van een nieuwe klok ter vervanging, op staatskosten, van de grote klok Martha die door de Duitsers op 8 september 1943 was opgeëist. Twee klokkengieters werden daartoe aangezocht.

Met goedkeuring van het Ministerie van Justitie werd de uitvoering der werken toevertrouwd aan J.Michiels klokkengieter te Doornik. De eenheidsprijs per kg brons bedroeg 68 fr., de globale inschrijvingsom 69.800 fr. De voorziene leveringstermijn was bepaald op 150 werkdagen met ingang van 9 maart 1949.

Een eerste betalingsschijf van 40.000 fr., die contractueel aan de aannemer op de aanvangsdatum der werken moest overgemaakt worden, werd door Honoré Bauwens (30.000 fr.) en Germain Van Couter (10.000 fr.), inwoners van Hansbeke, bereidwillig aan de kerkfabriek geleend mits een intrest van 4%.

De nieuwe klok arriveerde te Hansbeke op zaterdag 15 oktober 1949, netjes binnen de voorziene uitvoeringstermijn. Ze werd op zondag 6 november

**De nieuwe klok Anna, 1986.
(Foto René Van De Walle, Landegem.)**

daaropvolgend om drie uur in de namiddag plechtig geconsacreerd door Z.E.H. Baziel De Pauw, pastoor-deken van Nevele, daartoe speciaal gemachtigd door Zijne Excellentie Monseigneur Carolus Calewaert, bisschop van Gent. Graaf Antoine de Bousies-Borluut en zijn gemalin gravin Anne de Hemricourt de Grunne traden tijdens deze wijding op als peter en meter. De gemeentelijke overheid en de bestuursleden van de kerkraad waren voltallig op de inzegening aanwezig. Pastoor Van De Putte nodigde allen na de plechtigheid uit op een receptie in de pastorie.

De nieuwe klok weegt 969 kg, heeft fa als slagtoon en heet, zoals de vorige, Martha. In de klokkespijs staat het volgende opschrift:

MARTHA
IN 1845 GESCHONKEN DOOR J.BAPT.VAN DE WOESTIJNE
OPGEEIST DOOR DE DUITSERS 8.9.1943
VERVANGEN OP STAATSKOSTEN 2.10.1949
PETER: GRAAF ANT. DE BOUSIES-BORLUUT
METER: GRAVIN AN DE HEMRICOURT DE GRUNNE
PASTOOR: WILLEM VAN DE PUTTE
MICHIELS JR. ME FUDIT TORNACI 1949

Een maand later, op dinsdag 6 december, werd de nieuwe klok in de toren geplaatst. Ze luidde 's anderendaags voor de eerste maal op de begrafenis van Cordula Huyge, echtgenote van Alfons De Dapper (13).

De oplevering van de werken vond plaats op 8 december. Volgens de door de kerkfabriek aangestelde deskundige, die toezicht had uitgeoefend, voldeden de uitgevoerde werken. Een proces-verbaal dienaangaande werd op 11 december, in de vergadering van de kerkraad, genotuleerd.

De kosten voor het gieten, het vervoer en het ophangen van de klok beliepen 69.732 fr. Toebehoorten voor de ophanging kostten bovendien 5.900 fr. De totale kosten bedroegen aldus 75.632 fr. Het te betalen resterend bedrag van 35.632 fr. werd op 15 december aan de klokkengieter vereffend. Daartoe ging de kerkfabriek, in afwachting van de uitbetaling van de staatssubsidie, bij drie parochianen (Baziel Muys 20.000 fr., Germain Van Couter 10.000 fr., weduwe André Van Overbeke 6.000 fr.) een bijkomende lening aan van 36.000 fr. aan een intrest van 4%.

**Wijding van de klok Anna, 24 mei 1986.
(Foto René Van De Walle, Landegem.)**

Intussen vroeg het Bureel der Kerkmeesters aan drie elektriciens, namelijk Marcel De Keyser te Bellem, Jérôme De Visscher te Gent en Jozef Janssens te Hansbeke, een prijsofferte betreffende de elektrificatie voor het luiden van de nieuwe klok. Deze werken werden toegewezen aan Jérôme De Visscher, die de voordeligste aanbieding ten belope van 25.350 fr. had ingezonden. Ze waren op 22 december 1949 voltooid.

Uiteindelijk ontving de kerkfabriek een staatstoelage van 69.732 fr. De gemeente verleende, ter vereffening van de kosten van de elektrificatiewerken en de bijkomende kosten voor de ophanging van de klok, een subsidie van 30.000 fr.

Anna

In zitting van 5 juli 1981 nam de kerkraad akte van het milde aanbod van graaf Boudewijn de Bousies-Borluut om aan de kerk een middelgrote klok van ongeveer 480 kg te schenken ter gelegenheid van zijn huwelijk. Wegens de benarde financiële toestand, ingevolge een te delgen leningslast uit hoofde van uitgevoerde herstellingswerken aan de kerk, kon de kerkfabriek spijtig genoeg de plaatsingskosten van de klok niet meer dragen.

Om deze reden bleef het aanbod enkele jaren zonder gevolg. Maar E.H.Marcel De Cock, pastoor, en Zuster Magda zochten naar een oplossing. In de eerste plaats de parochieherder en vervolgens een drietal vrijgevege parochianen, de gezusters Anna en Madeleine De Cocker en Marguerite De Jaeger, weduwe van Leon Van Der Plaetse, waren bereid de plaatsing van de klok te financieren en diverse bijkomende kosten, ondermeer de meerprijs van de klok, te betalen. Ook graaf Boudewijn de Bousies-Borluut, dankbaar omdat zijn kinderen bij de reusachtige kasteelbrand in de nacht van 30 april-1 mei 1985 gespaard bleven, verhoogde zijn financiële bijdrage.

De reeds in 1981 aangezochte firma Meridiaan te Menen, onder beheer van de gebroeders Desimpelaere, stuurde op 29.11.1985 andermaal een prijsofferte voor leveren en plaatsen van een nieuwe klok.

De leveringsprijs van een gegoten bronzen la-klok uit 80% roodkoper en 20% zuivere tin met een randdiameter van 0,925 m, een gewicht van 485 kg en voorzien van een kroon, randversiering en een inscriptie, inbegrepen een passende klepel met bronzen bol, bedroeg nu 204.000 + 38.760 (19% BTW)

Mgr. L. De Kesel zegent de klok.
(Foto René Van De Walle, Landegem.)

of 242.760 fr. Bij de levering zou de klok in de kerk worden opgesteld met het oog op de wijding.

De prijs van het plaatsen en inrichten van de klok in de kerktoren bedroeg 142.400 + 27.056 (19% BTW) of 169.456 fr. Deze werken omvatten:

- het verplaatsen en wederopstellen van de kleine klok teneinde op de klokkestoel plaats vrij te maken voor de nieuwe klok;
- de constructie van een stalen luidbrug met kogellagers, aangepast aan klok en bestaande stoel;
- het optrekken van de klok in de toren met openmaken en terug dichtmaken van de doorgangen;
- het plaatsen van de klok in haar luidbrug op de vrijgemaakte stoel;
- de elektrische zwierinrichting van de klok met motor, ketting, vlieg-schakelaar, contacteur, veiligheden, leidingen en toebehoorten tot een bedrijfsklaar geheel.

De totale kosten van leveren, plaatsing en inrichting van de bedrijfsklare klok beliepen aldus 412.216 fr.

Op 23 december 1985 plaatste pastoor De Cock, namens de schenkers, de bestelling bij de gebroeders Desimpelaere. Vervolgens aanvaardde de kerkraad in vergadering op 6 januari 1986 het aanbod van de schenkers tot levering en plaatsing van de nieuwe klok. Met een gunstig advies dd. 18.02.1986 van de gemeenteraad werd aan het provinciaal gouvernement machtiging gevraagd voor de plaatsing. Ook de bisschoppelijke overheid adviseerde gunstig op 28.08.1986. Nadat op verzoek van de provincie de schenkingsakte, verleden op 03.10.1986 voor notaris A. Duerinck te Nevele, nagestuurd werd, bekwam de kerkfabriek de gevraagde machtiging bij besluit van de gouverneur dd. 15.01.1987 en bij Koninklijk Besluit van 16.02.1987.

Intussen werd de klok te Assen in Nederland gegoten. Ze werd reeds op 5 mei 1986 geleverd en opgesteld in de kerk, in de vierde travee van de O.L. Vrouw-zijbeuk. De plechtige wijding van de klok door Z.Ex.Mgr. Leo De Kesel, hulpbisschop van Gent, vond plaats op zaterdag 24 mei 1986 tijdens een plechtige avondmis om 18 uur. De eucharistieviering, voorgegaan door de bisschop en bijgewoond door talrijke parochianen, werd stijlvol opgeluisterd door het koor Windekind en het Sint-Pieterszangkoor. Graaf Boudewijn de Bousies-Borluut en zijn gemalin Gravin Anne du Roy de Blicquy namen bij deze inzegening het peter- en meterschap waar.

**Graaf Boudewijn de Bousies-Borluut luidt de klok
na de inzegening.
(Foto René Van De Walle, Landegem.)**

De klok draagt in de klokkespijs het volgende opschrift:

MIJN NAAM IS ANNA

PETER: GRAAF BOUDEWIJN DE BOUSIES-BORLUUT

METER: GRAVIN ANNE DU ROY DE BLICQUY

PASTOOR: MARCEL DE COCK

HANSBEKE 1986

Anna, de naam van de nieuwe klok, werd met instemming van schenker en weldoeners gekozen. Een sprekende klokken naam omdat hij de doopnaam is van de moeder van de schenker (gravin Anne de Hemricourt de Grunne), van de gemalin van de schenker (gravin Anne du Roy de Blicquy), van de moeder van pastoor M.De Cock (Anna Pauwels), van één van de weldoensters (Anna De Cocker) en van Zuster Magda (Anna De Dapper).

Op de receptie, na de wijding aangeboden aan de genodigden in de speelzaal van de kleuterschool, richtte Maurice Van de Keere, voorzitter van de kerkraad, een dankwoord tot de schenkers van de klok. Hij besloot zijn toespraak met een lyrische bespiegeling:

“Klokkenklank heeft veel betekenis.

Klokken spreken een eigen taal,
een taal die een muzikale begeleiding is

van grote momenten uit het leven van onze parochie.

Klokken luiden om vreugde en feest,

maar kunnen alarm slaan en oproepen tot strijd.

Ze kunnen lente en nieuw leven begroeten,

maar schreien ook met ons mee om afscheid en dood.

Laat ons allen samen,

hier in Hansbeke,

luisteren naar de klok,

gaan als ze ons roept,

treuren als ze schreit

en jubelen als ze vreugdeklanken over ons uitstrooit.”

Tegen 14 juli daaropvolgend hing de nieuwe klok Anna bedrijfsklaar in de toren, naast het angelusklokje Augustinus en de grote klok Martha.

Albert MARTENS, Gent

Noten

- (1) Standaard Encyclopedie, deel 8, blz. 235-236.
- (2) De slagklok wordt in trilling gebracht door een hamer die tegen de buitenkant van de slagring slaat.
- (3) De luiklok wordt om een horizontale as heen en weer bewogen waardoor een in de klok hangende klepel de slagring afwisselend op twee diametraal gelegen punten treft en in trilling brengt.
- (4) F. DE POTTER-J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, eerste reeks, deel III, 1867, Hansbeke, blz. 26.
- (5) Ibidem, blz. 26.
- (6) Ook klokken in de parochiekerk van Gentbrugge, Gottem, Lovendegem, Merendree, Oostwinkel werden door dezelfde klokkegieter in hetzelfde jaar vervaardigd (DE POTTER-BROECKAERT, o.c., III, Gentbrugge, blz. 21; Gottem, blz. 20; IV, Lovendegem, blz. 54, V, Merendree, blz. 21, VI, Oostwinkel, blz. 20).
- (7) De benaming van het klooster, een vrouwenklooster, is onduidelijk. Betel is als plaatsnaam onbekend. Gelet op de nederlandstalige inscriptie en de ingegrifte familienamen van Vlaamse origine ging het hier toch wel om een klooster in onze contreien. Sint-Augustinus, doopnaam van het klokje, wijst bovendien naar alle waarschijnlijkheid op een stichting die de regel van Sint-Augustinus volgde.
Betel zou een (verschreven) afkorting kunnen zijn van Bethleem en aldus kunnen verwijzen naar de priorij van Sint-Marguerite, genaamd Bethleem, te Deinze. (Dank aan M.Nuytens en L.Stockman voor de mededeling) Dit *godshuuse gheheeten Sente Mergriete in Beddeliem te Deynse* nam in 1446 de regel van Sint-Augustinus aan. Het toponiem Beddeliem werd in de loop der eeuwen op een 25-tal verschillende wijzen geschreven, o.a. Bethleem (1536) en Bethleem (1631). Deze laatste spelling kan inderdaad, met weglating van de "h", tot Betel worden afgekort.
Het Sint-Margrietenklooster bleef te Deinze bestaan tot in 1580 en vestigde zich om veiligheidsredenen, na de Hervormingsoorlogen, te Akkergem-Gent nabij de Sint-Martinuskerk. Het werd in 1783 door Jozef II als onnuttig afgeschaft, herstelde zich tijdelijk tijdens de Brabantse Omwenteling, maar verdween voorgoed in 1796. De gebouwen werden ingericht als militair hospitaal. Heden ten dage worden de getransformeerde gebouwen gebruikt door diensten van het Universitair Ziekenhuis.
(Zie M.NUYTTENS, *Prieuré de Sainte-Marguerite dit Bethléem à Deinze, puis à Gand*, in *Monasticon Belge*, Tome VII, Province de Flandre Orientale, Quatrième Volume, evenals A.CASSIMAN, *Geschiedenis der stad Deinze*, in *Jaarboek XX-XXI* (1953-54) van de Kunst- en Oudheidkundige Kring Deinze).
De "gesuggereerde" vereenzelving van het *clooster van Betel* met de

priorij Bethlehem te Deinze (Gent), zal komen vast te staan als moeder Ursula De Meester onder de oversten van het Sint-Margrietenklooster kan worden thuisgebracht.

- (8) In de 18e eeuw waren er talloze luiklokkengieters in onze streken. De "Van den Gheyns" waren vanaf omstreeks 1500 tot in het begin van de 19e eeuw als klokkengieters werkzaam, en vormden een ware klokkengietersdynastie.
- (9) A.MARTENS, *Het klooster en de Zuster Franciscanessen (Crombeen) te Hansbeke*, Uitgave van de heemkundige kring Het Land van Nevele, 1989, blz. 11-13.
- (10) In het *Fotorepertorium van het meubilair van de Belgische Bedehuizen, Kanton Zomergem*, uitgave van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, 1975, blz. 17, wordt Marie Josepha verkeerdelijk genomen voor de echtgenote van Jan Baptiste van de Woestijne. De gemalin van de kasteelheer was Louise de Calonne de Courtebonne. Ze overleed te Gent op 19.03.1819.
- (11) Ook in het torentje van de kapel van het vroegere klooster te Hansbeke hangt nog een oud angelusklokje met klepel. Het voert de naam Jan Baptist. Het werd, in opdracht van Jan Baptiste van de Woestijne voor het door hem opgerichte godshuis, in 1857 gegoten door A.L.J. Van Aerschoot-Van den Gheyn, klokgieter te Leuven. Het weegt 60 kg en heeft een randoormeter van 30 cm. Op de ene zijde draagt het een ingegrift kruisbeeld, een beeld van Sint-Jan Baptist en een Latijnse inscriptie: "Joannes Baptista dicor, fudi me jussit prae nobilis D J.B. van de Woestijne d'Hansbeke partr. nosocomio de Hansbeke MDCCCLVII". Op de andere zijde leest men "A.L.J. Vanaerschodt major successor A.L. Van den Gheyn me fudit".
- (12) Maria Dossche, ongehuwde dochter van Petrus Frans en Henrica De Kesel, werd op 23 oktober 1861 te Drongen geboren. Ze was 75 jaar toen ze op 11 augustus 1937 haar intrek nam in het godshuis van Hansbeke. Ze stierf er op 17 januari 1951.
- (13) Cordula Huyghe woonde op de Karmenhoek te Hansbeke. Op zondag 4 december 1949 kwam ze naar de vroegmis van 6 uur en deed daarna enkele boodschappen op het dorp. Bij haar terugkeer naar huis werd ze aan de overweg 26B (Melkerijstraat) door de trein van 7u30 gegrepen en vermorzeld.

UIT HET OUDE FOTOALBUM
Een klasfoto te Landegem.

Klasfoto van het 3e en 4e studiejaar in de meisjesschool te Landegem, 1931.

Van links naar rechts.

Eerste rij:

Elza Bruggeman, Annie Standaert, Ivonne De Coninck, Anna Cocquyt, Anna Dobbelaere, Simonne Van Coppenholle, Andrea Van De Walle, Maria De Weerd, Jeanne De Clercq, Jeanne Dhoore, Albertina Mestdagh, Hilda Van Parijs.

Middenste rij:

Lucie Van Severen, Maria Van Wassenhove, Anna Claeys, Irène Van Parijs, Julienne De Coster, Maria Speybroek, Gabrielle Herteleer, Lucie Kluyskens, Alice Pynaert, Hilda De Dapper, Hilda Dobbelaere, Martha Standaert.

Achterste rij:

Adrienne Van Den Berghe, Marguerite De Vreese, Zoë Boheyn, Elza Coddens, Rachel Van Gansbeke, Anna De Wispelare, Julienne Lanckzweirt, Clara Sergeant, Anna Van Wassenhove, Leontine Goedertier, Lena Piessens, Bertha Diericks, Suzanne Van Hulle, Elodie De Vriendt.

(Foto in bezit van Clara Sergeant, echtgenote van Adrien Wille, Hansbeke.)

A.M.

Voorzitter

Jan LUYSSAERT
Veldestraat 26
9850 MERENDREE

Ondervoorzitter

Arnold STROBBE
Lokouter 12
9880 LOTENHULLE

Secretaris en bibliothecaris

Lieven DE RUYCK
Heistestraat 45
9850 LANDEGEM

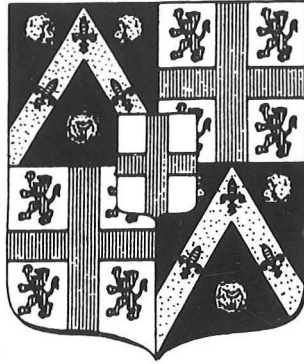
Penningmeester

André BOLLAERT
Beentjesstraat 24
9850 POESELE

Bestuursleden

Irène BUYSSE, Knokstraat 12, 9880 Poeke
Yvonne DE VOS, Kalkhofstraat 7, 9800 Deinze
Daniël D'HOOGHE, Langemunt 58, 9850 Nevele
Dirk HEYNSSSENS, Bovenstraat 12, 9850 Landegem
Antoine JANSSENS, A.C. Van der Cruyssenstraat 60, 9850 Nevele
Albert MARTENS, Spinmolenplein 263, 9000 Gent
Marcel MICHIELS, Langemunt 104, 9850 Vosselare
Guido SCHAECK, Vosselarestaat 16, 9850 Landegem
Jozef VAN DE CASTEELE, Rodenbachstr. 74, 9040 St.-Amandsberg
Eddy VERSTRAETE, Doornbosstraat 1, 9850 Hansbeke

HEEMKUNDIGE KRING

"HET LAND VAN NEVELE"